

M&P

JAARGANG 45
FEBRUARI 2014

01

VAKBLAD VOOR MAATSCHAPPIJLEER

Interviews

IN GESPREK MET

anchor Mariëlle Tweebeeke (Nieuwsuur) en columniste Ebru Umar (Metro)

Nieuws

BURGERSCHAPSVORMING

Staatssecretaris Dekker: 'Belangrijke rol voor maatschappijleer'

Lesmateriaal

EINDEXAMEN MAW

Oefenen met onderzoeksvaardigheden

Help!

BLOKKUR VMBO

Hoe vul ik mijn dubbele uren?

Bent u goed in het stellen van de juiste vragen?

Bent u een creatieve en vakbekwame docent, die graag met de vakinhoud en toetsing bezig is?

Dan is meewerken aan de constructie van de centrale examens misschien iets voor u.

Cito zoekt docenten die vanaf 1 augustus 2014 beschikbaar zijn voor de constructie van de volgende examens:

Vmbo: maatschappijleer 2 bb, kb en gl/tl

Havo/vwo: maatschappijwetenschappen havo + vwo, pilot en regulier

De constructie van opgaven vindt grotendeels thuis plaats, op basis van een verstrekte opdracht. Veelal neemt de opdracht enkele uren per week in beslag. U bent als docent **werkzaam in het schooltype** waarvoor u het examen maakt en heeft **recente ervaring** met examenklassen. U beschikt over gedegen vakkennis en heeft ervaring met Word. Docenten die meewerken aan een schoolboekmethode, komen niet in aanmerking.

Meer weten? Kijk dan vanaf 8 februari 2014 op www.cito.nl.

www.cito.nl

zeker weten

NIEUW

Een nieuw jaar staat ook voor veranderingen. Kort voor het Kerstreces bereikte het kabinet een woonakkoord nadat minister Blok de bijna Nacht van Duivesteijn overleefde. De volgende dag sloten vijf politieke partijen het pensioenakkoord. Jongeren onder de achttien maken zich

vooral druk over een andere maatregel. De nieuwe Drank- en Horecawet ging op de eerste dag van 2014 in waardoor achttien-minners geen alcohol (meer) mogen kopen. Zelden was het voor docenten zo eenvoudig om een politiek probleem in de klas met leerlingen te bespreken. Bovenbouwleerlingen vinden het vooral onrechtvaardig dat ze nu opeens niet meer mogen drinken, ook al is een enkeling dat helemaal niet van plan. Ze begrijpen wel waarom die wet is ingevoerd, maar had dat ook niet op een later moment gekund, vraagt menig zestien- of zeventienjarige zich hardop

af. In elke klas merkt er wel een leerling op dat het een kwestie van wennen is. Wie mist er nu nog de sigaret in een bomvol café? Aan elke verandering gaat een discussie vooraf. Dit eerste nummer van *Maatschappij & Politiek* in een nieuw jasje is het resultaat van verschillende discussies op de redactie. De vormgeving is bepalend voor de uitstraling van een blad. Door tegelijkertijd ook nieuwe rubrieken te introduceren maakt *M&P* in dit eerste nummer een volledige transformatie door. Daarmee gaat uw vakblad vol vertrouwen het nieuwe jaar in!

IVO PERTIJS

i.pertijs@maatschappijenpolitiek.nl

INHOUD

3 REDACTIONEEL	11 DE WERKVLOER	18 'NEDERLANDERS ZIJN HELEMAAL NIET TOLERANT'	26 DE MAROKKAANSE KUS
4 KEN JE WEL HET ECHTE VERHAAL?	12 SCHOONHEIDS-IDEALEN IN DE MAATSCHAPPIJLEERLES	20 DOCENTENDAG LONKT	27 INGEZONDEN
7 MOTIE	13 VOX POPULI	22 LEERLINGEN GAAN OUT OF THE BOX	28 RECENSIES
8 ONDERZOEKER IN DE KLAS	14 DIO	23 HELP!	30 NVLM
9 VAN DE STRAAT NAAR DE KAZERNE	15 BURGERSCHAPSVORMING	24 LESMATERIAAL: OEFENING BAART KUNST	31 DE BOEKENKAST
10 LOST BUT NOT LEAST	16 LAAGGESCHOOLDE MONDIALISERINGS-VERLIEZERS		

04

08

13

18

26

INTERVIEW MET NIEUWSUUR-ANCHOR MARIËLLE TWEEBEEKE

'KEN JE WEL HET *ECHTE* VERHAAL?'

Mariëlle Tweebeke won de afgelopen jaren diverse journalistieke prijzen. De anchor van *Nieuwsuur* pleit voor een portie wantrouwen. Tweebeke: 'Als er omheen wordt gedraaid, dan moet je dat blootleggen.'

IVO PERTIJS

Ruim vijf miljoen mensen keken twee weken voor de inhuldiging naar het interview met kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima. Samen met Rick Nieman interviewde Mariëlle Tweebeke het aanstaande koningspaar. De journalisten hadden vooraf aangegeven welke onderwerpen ze graag aan bod wilden laten komen. Dat voorstel werd door het koninklijk huis geaccepteerd. 'Maar de vragen zijn niet vooraf naar het koninklijk paar gestuurd', benadrukt Tweebeke in een Amsterdams koffiecafé, 'anders had ik dit interview namelijk echt niet gedaan. Ik denk dat het juist een geslaagd gesprek is geworden, omdat Willem-Alexander en Máxima de vragen niet kenden'. Als politiek verslaggever van de Amsterdamse zender AT5 deed Tweebeke de nodige journalistieke ervaring op voordat ze via *RTL Nieuws* uiteindelijk bij *Nieuwsuur* terechtkwam. In 2012 won ze de Sonja Barend Award en in 2013 De Tegel voor haar interview in *Nieuwsuur* met Reinout Oerlemans en twee bestuursleden van het VU Medisch centrum over de omstreden *real life*-serie *24 uur: tussen leven en dood*.

U start de dag met het doornemen van rapporten en andere stukken over onderwerpen die in *Nieuwsuur* aan de orde komen. Hoe belangrijk is deze voorbereiding voor u als presentatrice?
 'Voor *Nieuwsuur* kun je niet op de autocue de vragen voorlezen die door iemand anders zijn voorbereid. Als je daar zit met mensen die er toe doen, dan zul je daar zelf het nodige van af moeten weten. Het fijne is dat ik een redactie heb die veel voorwerk voor mij verricht. Het hangt ook af van het soort gesprek dat je voert. Welke belangen spelen er? Wat is de rol van de geïnterviewde? Een interview

OMDAT WE ALS NIEUWSUUR VOOR KWALITEITSJOURNALISTIEK STAAN, MOET JE MENSEN DE ZEKERHEID GEVEN DAT WIJ ZAKEN GOED HEBBEN UITGEZOCHT. EEN PORTIE WANTROUWEN IS GOED.

met een minister die een omstreden besluit heeft genomen is heel iets anders dan een interview met een hoogleraar die een analyse geeft. *Nieuwsuur* is een programma waar de presentator - wij spreken zelf liever over een anchor - de kijker door het wereldnieuws leidt. Dat is wat anders dan drie vragen stellen die door de redactie zijn voorgekauwd. Zo werkt het niet.'

Hoe uniek is *Nieuwsuur* in het Nederlandse medialandschap?

'*Nieuwsuur* is vrij uniek. Het heeft een eigen positie, omdat het een combinatie is van nieuws, achtergronden en natuurlijk sport. Er zijn weinig programma's die op deze manier verslaan wat er in de wereld gebeurt. Voor een goed functionerende democratie heb je een goed functionerend journalistiek systeem nodig. Dat staat onder druk als je naar de kranten kijkt. Het geluk is dat televisie, ondanks alles wat er op internet gebeurt, een belangrijke bron van informatie voor mensen is. In *Nieuwsuur* gaan wij op zoek naar wat er achter het nieuws zit. Dat is een arbeidsintensief en kostbaar proces. Daarom zijn er zo weinig soortgelijke programma's. Natuurlijk zijn er talkshows waar over het nieuws wordt gesproken. Die moeten er ook zijn. Wij hebben een veel grotere onderzoekende rol dan de talkshows.'

U gaf net aan dat *Nieuwsuur* vrij uniek is, maar hoe bepalend is het programma als het om politieke ontwikkelingen gaat?

'Omdat we de enige in onze soort zijn, zijn we een bepalend medium. Politici maken ook hun eigen afwegingen. De ene keer komt het beter uit om in een talkshow te zitten, maar er zijn ook onderwerpen die beter tot hun recht komen in een een-op-een-interview in *Nieuwsuur*. Politici zien het belang van *Nieuwsuur* in. Bovendien hebben we een goed bereik. Op een gemiddelde dag kijken er tussen de zeven- en achthonderdduizend mensen naar *Nieuwsuur* en bij belangrijke gebeurtenissen een miljoen en soms meer.'

Is het niet zorgelijk dat er naast *Nieuwsuur* geen ander soortgelijk programma bestaat?

'Gelukkig hebben we een programma als *Nieuwsuur*! Dat zouden we niet mogen missen. Aan de andere kant is het goed om concurrentie te hebben en dat hebben we ook. Dat hoeft niet een precies gelijk programma te zijn. We hebben concurrentie van nieuwsprogramma's zoals *RTL Nieuws*. Ook qua gasten is er concurrentie. Je kunt niet op één avond bij *Pauw & Witteman* en bij ons aanschuiven, al is het alleen al omdat zij in Amsterdam zitten en wij in Hilversum. Dat red je niet. Voor het Nederlandse nieuws en de politiek is er voldoende concurrentie. We kunnen niet zomaar achterover leunen.'

In zijn boek *Tegen verkiezingen* schrijft David Van Reybrouck dat er een permanente verkiezingskoorts is. Wat merkt u daarvan?

'Een politicus heeft er belang bij dat hij zijn publiek bereikt en wij zijn een medium om tot de kiezer te komen. Het is een continue proces waarbij er wel

Mariëtte Tweebeeke: 'Via de serie *Borgen* kun je op een leuke manier laten zien hoe het systeem werkt' (Borgen wordt uitgegeven door Lumière Home Entertainment)

verschillen zijn in de druk die erop zit. Tijdens de verkiezingstijd voel je een heel andere druk. Ik voel dan zeker een extra verantwoordelijkheid. Je moet daar verantwoord mee omgaan, want er staat nogal wat op het spel. Je bent meer dan anders zorgvuldig.'

In de Deense politieke serie *Borgen* zijn politiek en media met elkaar verstrengeld. Is dat beeld herkenbaar?

'De media en de politiek zijn twee werelden die heel dicht op elkaar zitten. Daarbij moet je ontzettend balanceren. Ik ben ook politiek verslaggever van AT5 in Amsterdam geweest. Je moet dicht genoeg bij de politiek staan om te weten wat er speelt, maar ook ver genoeg om beschouwend te kunnen blijven. Bij AT5 zei ik: 'Ik sta met één been in de Stopera en met één been daarbuiten'. Ik zorgde er voor dat ik goede contacten had en goed op de hoogte was, maar ik ging niet na afloop borrelen in het plaatselijke café. Bij *Nieuwsuur* zit ik in een andere rol. Ik spreek niet vanuit het Haagse, maar praat wel met mensen uit het Haagse. Daar geldt eigenlijk een beetje hetzelfde voor.'

Mensen kunnen zich tegenwoordig meer dan ooit via internet over actuele gebeurtenissen laten informeren. Hoe ervaart u deze ontwikkeling?

'Als je ziet hoe bijvoorbeeld de kranten onder druk staan, dan vind ik dat een zorgelijke ontwikkeling. Ik werkte voor een regionaal medium en weet hoe belangrijk de verhalen zijn. Met sites als *nu.nl* is het prima om op de hoogte van het nieuws te blijven, maar verder weet je nog niets. Je kent niet het echte verhaal. Als dat mensen bevredigt, dan bestaat het gevaar dat er geen bereidheid meer is om voor het maken van nieuws te betalen. Dan hebben we wel een probleem. Daar ligt een rol voor docenten maatschappijleer. Het medialandschap is veranderd en jongeren nemen nieuws op een andere manier tot zich. Dat is niet per definitie fout, maar docenten kunnen een bijdrage leveren door leerlingen vragen te laten stellen. Ken je wel het echte verhaal? Hoe vind je dat dan? Waar zou je meer kunnen vinden?'

Zouden docenten een gezonde portie wantrouwen moeten creëren?

'Het is heel goed om te vertellen hoe het systeem werkt. Dat kan ook op een leuke manier, bijvoorbeeld via een serie als *Borgen*. Dingen worden daar wat uitvergroot, maar je kunt wel laten zien dat er over verhalen van politici wordt nagedacht en hoe die verhalen worden *geplugd* en *geframed*. Het is goed om je daar van bewust te zijn. Docenten

zouden dat moeten meegeven. Toen ik de overstap naar de journalistiek maakte kwam ik er achter dat niet alles wat in de krant staat waar is. Omdat we als *Nieuwsuur* voor kwaliteitsjournalistiek staan, moet je mensen de zekerheid geven dat wij zaken goed hebben uitgezocht. Een portie wantrouwen is goed. Je moet niet zomaar alles klakkeloos aannemen omdat de premier het zegt of omdat het in de krant staat. De wereld alleen wantrouwen is ook niet nodig. Het is niet zo dat niets deugt. Zo cynisch moet je niet worden. Wel scherp en kritisch. Toen ik de journalistiek in ging heb ik mij voorgenomen om wel kritisch, maar nooit cynisch te worden. Als je cynisch wordt, dan moet je iets anders doen. Ik kan mij nog steeds ergens druk over maken of over verbazen. Volgens mij is dat essentieel om het werk te kunnen doen.'

U staat bekend om uw scherpe interviewtechniek. Hoe scherp mag je als journalist zijn?

'Als je naar Engeland kijkt, dan heb je natuurlijk Jeremy Paxman die daar een meester in is. Hij zorgt er voor dat hij het antwoord krijgt op de vragen die hij stelt. Ik vind dat wel iets heel wezenlijks. Het hangt er wel vanaf wie je tegenover je hebt. Een politicus mogen wij ter

verantwoording roepen, maar het wordt anders als je iemand aan tafel hebt die niet uit de publieke sector komt. Je moet niet gelijk genoeg nemen met het eerste het beste antwoord. Als er omheen wordt gedraaid, dan moet je dat blootleggen.'

Politici worden getraind om lastige vragen te ontwijken of om ergens omheen te draaien. Heeft u weleens het gevoel dat u niet alles uit een interview kon halen?

'Natuurlijk. Het is een live gesprek en dan is het lastig om in korte tijd eruit te halen wat je voor ogen hebt. Zelden ben je van voor tot achter tevreden en dat alles eruit is gekomen wat je wilde. Politici willen, ondanks welke vraag je stelt, vaak hun eigen antwoord geven. Het gekke is dat ze dit meestal geadviseerd krijgen. Ik denk dat juist als je het over de kloof tussen burger en politiek hebt, het ook heel erg daar in zit. Mensen krijgen vaak het gevoel van "waarom geef je niet gewoon antwoord?" als een politicus erom heen draait. Dat gedraai maakt mensen boos. Ik probeer in mijn gesprekken scherp te krijgen waar het om gaat. Ik vind dat er op het scherpst van de snede mag worden doorgevraagd zolang dat op een respectvolle wijze gebeurt.'

Bij het lijsttrekkersdebat in 2010 herhaalde u een vraag aan demissionair premier Balkenende waarop hij reageerde met de uitspraak 'U kijkt zo lief'. Wist u vooraf dat u zou doorvragen?

'De politici hadden geen idee welke vraag er zou komen. Dat was wel bijzonder, want politici willen het liefst zo veel mogelijk grip op het debat hebben. Het debat werd georganiseerd door RTL samen met BNR Nieuwsradio en *Het Financieele Dagblad*. Het thema was economie. De vraag was: welke coalitie vond premier Balkenende de beste combinatie voor de economie. Ik wist van tevoren dat hij niets zou zeggen over de coalitie die hij het liefst wilde, maar ik had over de formulering nagedacht. Ik vond dat hij wel iets moest kunnen zeggen over welke combinatie van partijen goed voor de economie zou zijn. Ik moet eerlijk bekennen dat ik had verwacht dat hij in eerste instantie de vraag niet zou beantwoorden, maar hij draaide daar zo omheen. Ik dacht: dan stel ik hem die vraag nog een keer en nog een keer en nog een keer; ieder zijn vak. Wij moeten vragen stellen en hij was de premier die vragen moest beantwoorden. Ik vond dat ik antwoord op deze vraag mocht krijgen.' ♦

MICHEL ROG (CDA)

MOTIE

OPSTAAN TEGEN ZITTENBLIJVEN!

In Nederland blijven jaarlijks 50.000 leerlingen zitten. In totaal doubleert meer dan 20 procent van alle leerlingen gedurende hun onderwijsloopbaan. We rekenen leerlingen op deze manier af op het niveau van de vakken die zij het minst beheersen. Alle vakken die zij al wel beheersen moeten ze voor straf nog een jaar overdoen. We doen op deze manier onrecht aan leerlingen die blijven zitten. Zij worden niet uitgedaagd in het deel van het curriculum dat ze al wel beheersen en raken niet zelden ernstig gedemotiveerd. Daarmee organiseren we nog veel meer onvrede. Bij klasgenoten van de zittenblijvers, als gevolg van een afnemend studieklimaat, en bij de docenten die met ongemotiveerde leerlingen in de klas hebben te kampen.

In mijn ogen kan door eerder extra aandacht aan de probleemvakken te besteden veel leed worden voorkomen. Met die overtuiging heb ik anderhalf jaar geleden gepleit voor *pilots* met zomerscholen om zittenblijven te voorkomen. Tot mijn vreugde is in antwoord op mijn oproep afgelopen zomer op veertien scholen met zomerscholen geëxperimenteerd. Daarbij is maar liefst 85 procent van de leerlingen alsnog naar het volgende leerjaar overgegaan. Door twee weken lang gerichte aandacht voor de probleemvakken, met lessen in kleine groepen door hooggekwalificeerde leraren, nam het aantal zittenblijvers op deze scholen fors af!

Ik zou willen voorstellen de *pilot* met zomerscholen uit te breiden, zodat kan worden voorkomen dat ook volgend jaar weer tienduizenden leerlingen onnodig blijven zitten. Daarnaast zou ik willen voorstellen dat we scholen de ruimte bieden voor andere experimenten om zittenblijven te voorkomen. Ik denk daarbij ondermeer aan de mogelijkheid flexibeler met lesroosters om te gaan en daarbij meer van de behoefte van individuele leerlingen uit te gaan, door extra bijlessen wanneer een leerling een achterstand oploopt of om leerlingen die op een vak blijven zitten over te laten gaan en het jaar daarna extra bij te spijkeren.

Van leerlingen mogen we verwachten dat zij zich inspannen voor hun schoolloopbaan. Zij mogen evenwel van ons verwachten dat we het onderwijs zo inrichten dat zij maximaal worden uitgedaagd op het niveau dat zij aankunnen. Daarom stel ik voor dat we opstaan tegen zittenblijven!

M&P biedt Tweede Kamerleden van verschillende partijen de mogelijkheid om een actueel vraagstuk door middel van een motie aan de orde te stellen. In de volgende M&P zal Arie Slob (ChristenUnie) een motie indienen.

CREATIEF MET CRIMINALITEIT IN DE KLAS

ONDERZOEKER VOOR DE KLAS

Het thema Criminaliteit kan op verschillende manieren in de klas worden besproken.

In dit drieluik komen verschillende wijzen aan bod. Eind vorig jaar verscheen het spraakmakende rapport *Jeugdgroepen van toen* (zie het vorige nummer van *Maatschappij & Politiek*). Het rapport biedt zoveel verdieping aan de eindexamenstof van maatschappijleer 2 dat M&P-redacteur Douwe van Domselaar besloot onderzoeker Eric Bervoets voor enkele gastlessen op zijn school uit te nodigen.

DOUWE VAN DOMSELAAR

Jongens', zo begint Eric Bervoets zijn verhaal op het Volendamse Don Bosco College, 'hoe kan het dat sommige mensen wel crimineel worden en anderen niet?' Isabel, een sterke leerlinge, reageert spontaan door het opdreunen van een, er door mij als docent ingeramd, rijtje: 'Opvoeding, spijbelen, groepsdruk'. 'Dat klopt helemaal, maar hebben jullie wel eens van straatschuld gehoord?', vervolgt Bervoets. Dat hebben de leerlingen niet. Bervoets gaat er lekker voor zitten. Stap voor stap behandelt hij de verschillende verklaringen.

VERSTOPPLAATS VOOR CRIMINALITEIT

In de lesmethoden voor maatschappijleer 2 wordt een aantal redenen aangestipt die het ontstaan van criminaliteit verklaren. Bervoets voegt er voor mijn klassen nog een aantal aan toe: (i) gesloten gemeenschappen, (ii) niets te verliezen hebben, (iii) straatschuld, (iv) IQ en pakkans en (v) het systeem.

Gesloten gemeenschappen dragen een risico in zich. 'De sfeer van "Wij kennen elkaar en staan altijd voor elkaar klaar", is natuurlijk goed', stelt Bervoets, 'maar het wordt minder fraai als de sfeer ontstaat van "Wij kennen elkaar en zullen elkaar niet verklikken en we zullen de vuile was niet buiten hangen". Ronduit gevaarlijk wordt het als mensen binnen de gemeenschap misbruik van die geslotenheid maken. Immers, door het beschermende kapsel van de gemeenschap blijven hun criminele activiteiten voor de buitenwereld verborgen'. Mitchel wil weten over welke gemeenschappen Bervoets het heeft. 'Ik bedoel ik dus *niet* alleen de Marokkaanse, Antilliaanse of gereformeerde gemeenschap, maar bijvoorbeeld ook die van motorbenden en van kleinere gemeenten in Nederland', zo benadrukt Bervoets. Zwartwerken, drugshandel, witwassen, fraude met uitkeringen, zedendelicten. Iedereen weet het, iedereen ziet het, maar naar buiten toe ontkent iedereen het ook. De Volendamse leerlingen in de klas knikken instemmend, zij herkennen op sommige punten hun eigen dorp in het verhaal.

SOCIALE BINDINGEN

Als mensen *niets hebben te verliezen* is de stap naar criminaliteit kleiner. Geen gezin en geen werk? Dan is er geen haan die naar jouw nachtelijke activiteiten kraait. Een gezin zorgt meestal wel voor voldoende buffer bij potentiële criminelen. Dat wil je niet verliezen! De leerlingen in de klas knikken instemmend. Dit is de *sociale-bindingentheorie* die zij kennen. 'Woning, werk, wijfie',

roept Marit, die alles wat Bervoets over sociale bindingen vertelt, uit het vorige tentamen herkent. Dan draait Bervoets de situatie om: 'Maar het hebben van een gezin kan ook *wel* tot crimineel gedrag leiden'. Hij zet zijn woorden kracht bij door het tonen van een filmfragment over de Hopi-bende in de Bijlmer. We zien Antilliaanse jonge mannen betogen dat zij hun gezin goed willen onderhouden en dat zij daar veel geld voor nodig hebben. Met gewoon werken verdien je volgens hen niet genoeg, terwijl je met hosselen juist wel veel verdient. De klas is even stil en denkt duidelijk na over deze twist in de logica. Dan volgt een anekdote over *straatschuld*. Straatschuld, zo legt Bervoets uit, is de situatie waarin een lid van een jeugdbende door een ander (geen lid van de bende) in het openbaar wordt beledigd. Deze schade aan zijn eergevoel moet worden gewroken. Een week later, een maand later, een jaar later, eens zal er keihard moeten worden terugbetaald. Natuurlijk leidt ook dat weer tot wraak en straatschuld en een spiraal van geweld, vernieling en eventueel dood.

IQ

Jeugdbenden worden gevormd door slimme leden en leden met een lager IQ. De slimmeriken begrijpen dat groepsdruk sterker werkt op de mannen met het lagere IQ. Ook snappen de slimmeriks dat minder slimme leden graag aantonen dat ze goed genoeg zijn om volwaardig bendelid te zijn. Deze leden krijgen de opdracht om risicovollere zaken te doen. De pakkans is voor slimmeriken dan minimaal terwijl die voor de benedeleden met een laag IQ groter wordt. *IQ en pakkans* zijn communicerende vaten. Bervoets: 'Criminaliteit is pure economie! Zo min mogelijk risico lopen en zoveel mogelijk verdienen. Als dat je doel is, zorg je dat een ander de klappen krijgt en jij het geld'.

Ook de documentaire *Lost Boys* wordt door Bervoets aangehaald. Hierin wordt een Rotterdamse bende gevolgd in hun dagelijkse leven. Een aantal van hen wil de criminaliteit uit, volgt een hbo-opleiding en probeert op een normale manier aan de kost te komen. Echter door stelselmatige fouten binnen reclassering, Jeugdzorg en zorgcoaches worden zij gedwongen in de criminaliteit terug te keren. Het *systeem* veroorzaakt zo weer criminaliteit.

BEROEPSRISICO

Tot slot stelt Bervoets de vraag: 'Wie denkt dat jarenlange gevangenisstraf helpt tegen criminaliteit onder jongeren?'. De vinger van Robert schiet als eerste omhoog, hij is niet vies

Bandidos (foto: Lilian van Rooij)

'CRIMINALITEIT IS PURE ECONOMIE: ZO MIN MOGELIJK RISICO LOPEN EN ZOVEEL MOGELIJK VERDIENEN. ALS DAT JE DOEL IS, ZORG JE DAT EEN ANDER DE KLAPPEN KRIJGT EN JIJ HET GELD.'

van flink wat repressie. Bervoets toont een filmfragment over Boa's (dit zijn buitengewone opsporingsambtenaren) in Ede. We zien Boa's, die een rol als stevige straatcoach hebben, een praatje maken met hangjongeren op straat. Vroegtijdig contact voorkomt het afglijden van hanggroep naar criminele groep (er is sociale controle). Daarnaast geeft dit contact ook inzicht in de hoeveelheid jongeren, de sfeer in de groep en het leiderschap. Bervoets betoogt dat een goed contact met de leiders binnen de groep altijd waardevol is. Kortom, preventie! Bervoets stelt dat er natuurlijk situaties zijn waar alleen repressie nog werkt. De klas lijkt overtuigd, vooral als Bervoets op het filmfragment met de Hopi-boys terugkomt: 'Deze benedeleden zijn echt professionele criminelen. Tegen de lamp lopen en hard worden gestraft is voor hen een beroepsrisico. Dat is echter allemaal ingecalculeerd. Een aantal jaar celstraf staat in geen verhouding tot het geld dat zij met criminaliteit maken'. Zelfs Robert lijkt overtuigd te zijn. Als de bel gaat is er veel theoretische stof tastbaar gemaakt en zijn nieuwe elementen aan de boekenwijsheid van de leerlingen toegevoegd. ♦

Op de website van M&P staan de links naar de filmpjes vermeld: www.maatschappijenpolitiek.nl.

DOCUMENTAIRE OVER ONTSNAPPING UIT JEUGDBENDE

VAN DE STRAAT NAAR DE KAZERNE

De gevangenis of het leger? Voor sommige jongeren is de laatste optie de enige kans om aan een criminele carrière te ontkomen. In de nieuwe documentaireserie *Bandidos* brengt de VARA dit proces in beeld. Parallel aan de serie is er een educatieproject voor vmbo- en mbo-scholen.

IVO PERTIJS

Voor een van de hoofdpersonen uit de serie *Bandidos*, de Antilliaan Wensly Francisco, was het straatgeweld in zijn woonplaats Tilburg de reden om op 17-jarige leeftijd het leger in te gaan. Eenmaal op de voormalige Nederlandse legerbasis Seedorf aangekomen treft hij jongeren met een soortgelijke gewelddadige achtergrond. Samen vormen de zeven *kansloze* jongens een vriendengroep: *Bandidos*. Als militair krijgen ze discipline bijgebracht, leren ze door te zetten en om zich voor anderen op te offeren. Het soldatenleven levert ook weer nieuwe obstakels op. In januari zond de VARA de vierdelige serie uit waarin te zien is hoe Wensly Francisco op zoek gaat naar zijn vrienden. Wie hebben het gehaald en zijn aangepaste burgers geworden? Hoe

Schoolbezoek door de hoofdpersonen van Bandidos (foto: VARA)

gaat de burgermaatschappij met deze jongens om? Is het leger de ideale ontsnappingsroute voor jonge criminelen? Verschillende vmbo- en mbo-scholen nemen deel aan het educatieproject dat bij *Bandidos* hoort. De mannen uit de serie gaan op deze scholen in gesprek met (potentiële) kwetsbare jongeren over problemen en kansen. Het project richt zich voornamelijk op het vak maatschappijleer. Nog voor de eerste aflevering werd uitgezonden was de inschrijving al rond. Ook zonder dit educatieproject op scholen is het de moeite waard om een of meer afleveringen aan leerlingen op verschillende niveaus te laten zien. Op de website www.bandidosontour.nl staan lessuggesties waar fragmenten uit de serie bij horen. Voor havo en vwo biedt *Bandidos* voldoende mogelijkheden om er als docent zelf interessante opdrachten bij te verzinnen. ♦

IN GESPREK MET LOST BOY DEMO

LOST BUT NOT LEAST

'Hoe gaat het met jou?', vraag ik een 18-jarige oud-leerling als ik hem in de stad tegenkom. 'Het gaat wel goed hoor, mevrouw. Ik ben sinds vorige week weer op vrije voeten!' Wat kunnen leerlingen leren van leeftijdsgenoten die ooit in de fout gingen? *Maatschappij & Politiek* interviewde een van de jongeren uit de documentaire *Lost boys*.

MARGRET VEERMAN

Op school al veel te vaak bij incidenten betrokken, verkeerde vrienden en een bekende bij de leerplichtambtenaar. Nu, op 18-jarige leeftijd, gepakt en veroordeeld voor een gewapende overval. Tijdens mijn lessen maatschappijleer 2 in vmbo-4-git wordt bij het thema Criminaliteit gekeken naar de documentairefilm *Lost Boys* van Margit Balogh (2011). In deze film worden Demo en enkele andere leden van de Rotterdamse bende *The Bloods* gevolgd. De jongens vertellen openlijk over hun verleden en achtergrond. Ook wordt pijnlijk duidelijk dat de instanties die de resocialisatie van deze jongens zouden moeten begeleiden niet in hun taak slagen. Het wordt de jongens vrijwel onmogelijk gemaakt om alsnog iets van hun leven te maken.

Het valt me op dat er in de lesmethoden voor maatschappijleer ook nauwelijks aandacht wordt besteed aan hoe men uit de criminaliteit kan komen of blijven.

NAUWELIJKS TOEKOMST

'Dat verbaast me eerlijk gezegd niet!', zegt Demo, 'Dit is iets wat ik in de samenleving ook terugzie. Instanties als Jeugdzorg en de reclassering leggen de nadruk voornamelijk op afstraffen van en het praten over wat fout is gegaan. Stappen die naar een betere toekomst zouden moeten leiden, worden niet of nauwelijks gezet'. *Lost Boys* toont Demo tijdens enkele bezoeken aan de reclassering. Leerlingen reageren hier elke keer vol verbazing op. Ze vinden de jongedame die de gesprekken leidt totaal ongeschikt en vinden het vooral 'geleuter'. Volgens Demo zou de reclassering veel meer resultaat behalen als ze zouden begrijpen dat ieder persoon en elk geval uniek is. Een vooruit opgesteld stappenplan en op voorhand bedachte oplossingen hebben niet bij iedereen (hetzelfde) effect. De mensen die bij dit soort instanties werkzaam zijn, zouden veel meer bezig moeten zijn met de mensen en minder met cijfers en casussen.

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING

Geloven in een goede afloop voor jongeren die zich in de criminaliteit begeven, doet Demo wel: 'Deze jongeren komen in de problemen doordat ze weinig ouderlijk toezicht hebben, geen stabiele leefsituatie hebben en een slechte sociale achtergrond. Ze zoeken elkaar op omdat ze van elkaar begrijpen wat ze doormaken. Het gevoel dat ze ergens bij horen en de groepsdruk, zorgt ervoor dat ze uiteindelijk de verkeerde keuzen maken. Deze jongeren hebben sturing nodig van iemand die in ze gelooft! Bepalend hierin is het creëren van kansen en positief motiveren. Zolang er wordt gedacht dat er geen uitweg is en deze jongeren hun stempel van *crimineel* niet kwijt kunnen raken, zal er weinig veranderen.'

Demo ziet hierin ook een belangrijke taak voor het onderwijs: 'Een leraar die positief motiveert en geloof en vertrouwen in een leerling toont, kan ervoor zorgen dat zo'n *lost boy* misschien net dat duwtje de juiste kant op krijgt. Scholen zouden zich overigens sowieso wat minder moeten vastklampen aan de lesstof en wat meer tijd moeten vrijmaken voor de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen: Moral Values!'. Het meest belangrijke dat docenten aan leerlingen kunnen meegeven, aldus Demo, is echter hoop! Hoop op een nieuwe kans en een betere toekomst! ♦

U kunt de documentaire *Lost boys* bekijken via: <http://www.hollandoc.nl/kijk-luister/documentaire/l/lost-boys-.html>

'IK MERK NOG ALTIJD DAT DIT ONDERZOEK GROTE INVLOED OP MIJN EIGEN GEDRAG HEFT'

DE WERKVLOER

ONDERZOEK NAAR MIJN EIGEN LESPRAKTIJK

Al vijf jaar maak ik deel uit van het onderzoeksteam bij ons op school. Onze school is een academische opleidingsschool en dat betekent onder meer dat wij onderzoek doen naar onze eigen lespraktijk. Doet niet iedereen dat of zou niet iedereen dat moeten doen? Zeker, maar vind de tijd er maar eens voor! Wij - mijn onderzoekcollega's en ik - krijgen een dag per week om aan onderzoek te besteden. Kijk, dan kun je meters maken.

LASTIGE JONGENS

Ik doe het graag, dat onderzoeken. Het is leuk om in allerlei hoeken en gaten van de school te komen, waar je anders niet komt. Het dwingt je ook om je eigen lesgeven en pedagogisch handelen kritisch tegen het licht te houden. Ik observeer mezelf als het ware. Een paar jaar geleden deden we onderzoek naar lastig gedrag van jongens (in de wandelgangen het *Onderzoek naar lastige jongens* genoemd). Diepgaande gesprekken met lastige jongens bij ons op school heb ik toen gevoerd. Wat een van hen zei, trof me: 'Er zijn leraren hier op school die gewoon een hekel hebben aan jongens zoals ik'. De jongens gaven aan behoefte te hebben aan (sociaal) contact met docenten, terwijl ze dat niet hadden omdat docenten hen als gevolg van hun gedrag juist meden. Een vicieuze cirkel die door de professional - de docent dus - moest worden doorbroken. Ik merk nog altijd dat dit onderzoek grote invloed heeft op mijn eigen gedrag, op hoe ik tegenwoordig met lastige jongens omga. Ik maak veel vaker een praatje met ze, gewoon in de gang als ik ze tegen het lijf loop en denk niet zoals voorheen: 'Vandaag is het woensdag, ik zie jou gelukkig morgen pas weer in de les', om vervolgens door te lopen.

WERKTIJD

Op dit moment doen we onderzoek naar de werktijd. Die uren in de week waarin leerlingen mogen werken aan een vak naar keuze bij een docent naar keuze. Volgens vrijwel iedereen bij ons op school - zo blijkt uit eerder onderzoek dat we deden - is dat een cruciaal onderdeel van ons montessorionderwijs. Leerlingen worden gestimuleerd om hun verantwoordelijkheid te nemen en keuzen te maken. Een belangrijk uur ook, waarin docenten leerlingen individueel kunnen begeleiden. Dat klinkt prachtig, in elk geval voor Montessorianen, maar hoe ziet de praktijk eruit, vroegen wij ons af. Is dat wat we allemaal zo belangrijk vinden, ook zichtbaar in de school?

Dus zijn we aan het observeren geslagen. Ik bezoek de meest uiteenlopende werktijduren en zie ook de meest uiteenlopende zaken. Collega's die de verantwoordelijkheid helemaal bij de leerling leggen. Als je niet werkt, ook goed. Deze collega's besteden al hun tijd en energie aan leerlingen die wel iets willen. Andere collega's zijn veel strikter in het bewaken van de werksfeer en beperken wat dat betreft de vrijheid van leerlingen. Het moet stil zijn tijdens de werktijd en iedereen moet aan het werk. Overleggen mag, maar slechts op fluistertoon.

VERBETERING

Het doorbreken van de klassenstructuur, wordt door menig collega als voordeel van de werktijd genoemd. Zonder op de conclusies vooruit te willen lopen - we zijn immers nog aan het observeren - durf ik wel te beweren dat het de uitzonderingen zijn die dit ook werkelijk benutten tijdens hun werktijduren. Slechts een enkele collega maakt heel goed gebruik van het feit dat leerlingen uit verschillende klassen en jaarlagen door elkaar zitten. Ook de individuele aandacht voor leerlingen, schiet er vaak bij in; logisch als je met 28 leerlingen in een klein lokaal bent neergestreken.

Ons onderzoek zal uitmonden in een aantal scenario's, waarin verschillende routes naar verbetering van de werktijd worden aangegeven. Aan de schoolleiding uiteindelijk de taak om uit die scenario's de beste route te kiezen. ♦

Anique ter Welle

Dove-reclame: Je bent mooier dan je zelf denkt.

VERBORGEN ANA'S IN DE KLAS

SCHOONHEIDSIDEALEN IN DE MAATSCHAPPIJLEERLES

'Ik weet zeker dat er veel meisjes, ook bij mij in de klas, niet gezond eten en misschien zelfs wel een beetje ana (anorexia) hebben!' Dit is de reactie van twee leerlingen op de vraag waarom zij een profielwerkstuk over het schoonheidsideaal voor vrouwen willen maken. *M&P*-redacteur Daan van der Hoek besluit het schoonheidsideaal in zijn klas te bespreken.

DAAN VAN DER HOEK

Hiermee is er een fantastische ingang voor de behandeling van het thema Pluriforme samenleving. Ik was altijd geneigd om naar de ander te kijken zonder de leerlingen bewust te maken dat ze niet los van de eigen cultuur staan; dat ze zelf ook door cultuur zijn beïnvloed en dat cultuur niet een vreemd iets is, maar ook eigen.

ZELFBEELD

Begonnen wordt met de schitterende Dove-reclame: 'Je bent mooier dan je denkt'. In de reclame wordt een vrouw gevraagd om zichzelf te omschrijven en vervolgens wordt zij door twee andere personen omschreven. Uiteindelijk krijgt ze drie tekeningen onder ogen en moet ze kiezen op welke tekening zij het meest lijkt. Ze heeft zichzelf veel te pompeus laten afbeelden en wordt met haar eigen zelfbeeld geconfronteerd. Na de reclame valt er een pijnlijke stilte in de vwo-5-klas en wordt de klas twee vragen voorgelegd: zegt deze reclame wat over onze cultuur en, zo ja, is het cultuurkritiek of gaat het mee met onze cultuur? Wat probeert deze reclame duidelijk te maken? De meeste leerlingen weten het er feilloos uit te halen waar het mij om te doen is. Een leerlinge zegt: 'bij veel reclames zal je de indruk kunnen krijgen dat mooie kleding kleiner wordt en je zeker wel een beetje een dun figuur moet hebben wil de kleding wel staan'. Is dit cultuurkritiek? Weer gingen er vele vingers de lucht in. Ik besluit om een jongen antwoord te laten geven: 'Ja, het laat zien dat je niet zo dun moet zijn als die modellen om mooi te zijn'. Daarmee heb ik ook meteen een antwoord op de laatste vraag.

OVERHEIDSINGRIJPEN

Een nieuwe vraag luidt of het ook wenselijk zal zijn dat de overheid ingrijpt in dit dunheidsideaal. Een leerlinge zegt: 'Nee, dat helpt niet want het zit in de samenleving, ik denk dat zo'n reclame van Dove veel meer helpt'. Er is geen enkele leerling die zegt dat de overheid moet ingrijpen. Stel echter dat de overheid wel zou ingrijpen, hoe zou ze dat dan kunnen doen? Een leerling die overtuigd liberaal is roept 'Censuur!', en hij laat ook nog even duidelijk merken dat hij er niets in ziet.

IDEAAL

Om het verschil in schoonheidsideaal nog duidelijker te maken besluit ik om een Afrikaanse hip-hop clip van Professor Jay ft. Ferooz Nikusaidiaje te tonen. In de clip is duidelijk iets te zien van het schoonheidsideaal aldaar. Rondere vormen en wat voller gebouwd. De leerlingen wordt gevraagd wat hier het schoonheidsideaal is? Ze weten dit feilloos te benoemen! Om te controleren of het echt duidelijk was wordt een leerlinge gevraagd: 'Hoe zal de vrouw die hier wordt geïdealiseerd er in een westerse clip uitzien?'. 'Veel dunner, meneer'. Het voelt goed om dit onderwerp eens in de klas te hebben besproken. Enerzijds om leerlingen bewust te maken van dit dunheidsideaal en de relativiteit ervan, anderzijds om misschien de meisjes in de klas bewust te maken dat je ook mooi kunt zijn als je wat voller bent. ♦

VOX populi

WAT MOETEN SCHOLEN DOEN OM ANOREXIA ONDER JONGEREN TEGEN TE GAAN? LEERLINGEN UIT MAVO-4 VAN HET MINKEMA COLLEGE IN WOERDEN

BAS BANNING

LISA
LEEFTIJD: 15

IK DENK DAT ALS KINDEREN ONZEKER ZIJN DOOR PESTEN, SCHOOL HULP KAN AANBIEDEN DOOR ZE MET EEN VERTROUWENSPERSOON IN CONTACT TE BRENGEN.

'Ik denk dat meer dan de helft van de kinderen in Nederland onzeker is over zijn uiterlijk. Meestal zijn er wel vertrouwenspersonen op school, maar daar stap je niet snel zelf naar toe. Ik denk dat als kinderen onzeker zijn door pesten, school hulp kan aanbieden door ze met een vertrouwenspersoon in contact te brengen. Ze pushen om toch iemand naar een vertrouwenspersoon te laten gaan.'

LOEKI
LEEFTIJD: 17

SCHOLEN KUNNEN WEL VOORLICHTING GEVEN, OVER HOE JE JEZELF KUNT ACCEPTEREN EN HOE JE OP GEZOND ETEN KUNT LETTEN.

'Je hoort het heel veel dat kinderen eetproblemen hebben. Ik denk dat ouders daar ook veel invloed op hebben. Scholen kunnen wel voorlichting geven, over hoe je jezelf kunt accepteren en hoe je op gezond eten kunt letten - en dat er in kantines iets anders is te eten dan broodjes frikandel of kroket. Ik vind ook dat er vertrouwenspersonen op school moeten zijn waar kinderen vragen aan kunnen stellen.'

ROMY
LEEFTIJD: 16

ZELF VIND IK MODELLEN NIET ZO MOOI, OMDAT ZE TE DUN ZIJN.

'Ik heb nog nooit van Pro-Ana-websites gehoord. Zelf vind ik modellen niet zo mooi, omdat ze te dun zijn. Ik denk dat anorexia door onzekerheid komt. De school kan er voor zorgen dat kinderen niet met hun uiterlijk worden gepest en daar regels over maken. De school moet dan de pesters aanpakken.'

DOCENT IN OPLEIDING

VERA BOONMAN

WIE Laurie Vermeltoort
LEEFTIJD 24 jaar
OPLEIDING vorig jaar de tweedegraads opleiding en nu de master (Fontys, Tilburg)
STAGEPLAATS Penitentiaria Inrichting Vught

Laurie Vermeltoort

LESGEVEN TUSSEN DE BAJESKLANTEN

Laurie Vermeltoort uit Waalwijk is niet heel lang, heeft blonde haren en haar spierballen zijn niet overdreven groot. Toch stond zij vorig jaar voor een groep met gedetineerden in één klaslokaal: 'Het waren vaak de mensen die zich in de gevangenis goed gedragen, omdat ze anders geen les mogen volgen, maar er zaten ook moordenaars tussen'.

Laurie Vermeltoort liep stage in de Penitentiaria Inrichting (PI) Vught. Zij kwam op de plekken waar mensen tijdenlang tegen vier muren aankijken. Daarmee maakte Vermeltoort de dag iets dragelijker voor sommige veroordeelden: 'Ze doen goed hun best, beter dan leerlingen op de middelbare school. Ze weten dat ze bij slecht gedrag met de opleiding moeten stoppen.' De stagiaire gaf Nederlands, rekenen en maatschappijleer. Ze studeerde op dat moment voor docent maatschappijleer: 'Het duurde een tijd voor ik wist welke opleiding ik wilde volgen. Hiervoor had ik al twee studies uitgeprobeerd waarmee ik gestopt ben. Toen ik op deze opleiding kwam, voelde het eindelijk goed'.

GROTER EN BREDER

De meeste mensen van haar opleiding hebben nooit voor een klaslokaal met gedetineerden gestaan. Haar eerdere stages waren gewoon op de middelbare school waar ze maatschappijleer gaf. Toen een leraar een e-mail stuurde dat de gevangenis in Vught nog iemand zocht, leek haar dat wel wat. 'Hoe vaak krijg je nu de mogelijkheid om daar stage te lopen?', vraagt Vermeltoort zich hardop af, 'bovendien staat het erg goed op je cv'. In het nieuwe schooljaar stond de studente drie dagen in de week voor haar leerlingen, die net wat groter, breder en mannelijker zijn dan de leerlingen die ze tot dan toe gewend was. Vermeltoort: 'Ik belandde in unit 6, waar de reguliere gevangenen zitten, allemaal mannen die actief met de les meedoen. Mijn begeleiders Suzan en Brian hielpen me heel goed'.

BETER

Soms vertelden de gevangenen uit zichzelf over hun misdaden waarvoor ze opgesloten zaten, maar Vermeltoort vroeg er nooit naar: 'Ik wilde het liever niet weten, omdat ik dan misschien heel anders naar ze zou kijken. Als ze het vertelden, luisterde ik er wel naar'. Het ging eigenlijk altijd goed in de klas. Nooit werden de veroordeelden boos op haar. 'Dat komt omdat de docenten er voor hen waren. Wij konden ze ook lessen ontzeggen als ze zich niet gedroegen, maar dan kwamen ze gewoon niet meer in de les. De

'WIJ PROBEREN ERVOOR TE ZORGEN DAT DE MANNEN DE GEVANGENIS BETER VERLATEN DAN DAT ZE ERIN KOMEN'

gedetineerden werden vooral kwaad op de bewakers. Wij proberen ervoor te zorgen dat de mannen de gevangenis beter verlaten dan dat ze erin komen', aldus de stagiaire.

RECIDIVE

Inmiddels geeft Vermeltoort les op het Willem van Oranje College in Waalwijk. Toch zou de Brabantse graag weer naar de gevangenis terugkeren als er een vacature is: 'Sinds ik in Vught stage heb gelopen, valt het me pas echt op hoe de samenleving ex-gedetineerden als gedetineerden blijft behandelen. Er is geen mogelijkheid om in de samenleving terug te keren als je nergens wordt aangenomen en iedereen je verwijtend aankijkt. De mannen hebben hun straf al uitgezeten, maar vervolgens straft de samenleving ze nog meer. Hierdoor vervallen mensen sneller in hetzelfde gedrag en moeten ze weer terug naar de PI Vught. Dat ze steeds opnieuw gestraft worden is niet eerlijk. Wanneer krijg je de tweede kans?' ♦

VERA BOONMAN IS JOURNALIST

REACTIE STAATSSECRETARIS DEKKER

'BELANGRIJKE ROL MAATSCHAPPIJLEER BIJ BURGERSCHAPSVORMING'

Wie burgerschapsvorming zegt, denkt al snel aan maatschappijleer. Desalniettemin werd het vak niet genoemd in de brief die staatssecretaris van Onderwijs Sander Dekker kort voor de kerstvakantie naar de Tweede Kamer stuurde. In een reactie op vragen van *M&P* scheidt de bewindsman duidelijkheid

IVO PERTIJS

De visie van staatssecretaris Sander Dekker (VVD) op burgerschapsvorming komt sterk overeen met de inhoud van het vak maatschappijleer en de aandacht van maatschappijleerdocenten voor democratische waarden. Dat roept de vraag op welke rol dit vak bij burgerschapsvorming op scholen moet spelen. 'Burgerschap is veelomvattend. Het gaat over hoe we met elkaar samenleven en welke spelregels en waarden we daarin delen. Dat bestrijkt kennis, vaardigheden en attitudes. Als het gaat om het overdragen van kennis over de democratische rechtsstaat en de onderliggende waarde, dan zie ik een belangrijke rol voor maatschappijleer, net zoals voor het geschiedenisonderwijs', stelt Dekker. Burgerschap is volgens de staatssecretaris meer dan kennis. 'Het gaat ook om hoe we op een school met elkaar omgaan en het daarin ontwikkelen van eigen waarden en normen en respecteren van andermans idealen. Ook daar heeft het vak maatschappijleer een belangrijke positie, maar dat geldt ook voor andere vakken en projecten zoals een leerlingenraad of maatschappelijke stage. Van belang is dat scholen een duidelijke visie en planmatige aanpak hebben, waarbij burgerschap een samenhangende plaats in het curriculum inneemt. Maatschappijleer kan daarbij een belangrijke positie vervullen, maar ook andere vakken, projecten en de schoolcultuur spelen bij burgerschap een belangrijke rol.'

VISIE

De Inspectie van het Onderwijs heeft vastgesteld dat vrijwel alle scholen weliswaar activiteiten aanbieden rond burgerschap, maar een heldere visie op burgerschap en een geëxpliciteerd curriculum ontbreekt vaak. 'Op mijn verzoek ontwikkelt de Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) daarom verschillende handreikingen die scholen kunnen gebruiken bij de ontwikkeling van een visie op burgerschap en een bijhorend aanbod van burgerschapsactiviteiten', aldus Dekker. 'Het ligt voor de hand dat scholen dit in goed overleg doen tussen schoolleiding en leraren en ik kan me goed voorstellen dat een docent maatschappijleer daarbij een voortrekkersrol vervult. Dat is echter ook afhankelijk van de invulling die de school aan burgerschap wilt geven en de keuzen die de schoolleiding daarin neemt.'

INSPIRATIE

Ook de PvdA-fractie hecht aan het belang van burgerschapsvorming. 'Dat is ook de reden dat de PvdA-kamerleden Hamer en Dijsselbloem en het toenmalige LPF-Kamerlid Kraneveldt in 2006 samen een initiatiefwetsvoorstel hebben verdedigd dat scholen de verplichting oplegde om bij te dragen aan de integratie van leerlingen in de Nederlandse

Staatssecretaris Sander Dekker

samenleving', benadrukt onderwijswoordvoerder Tanja Jadnanansing. Onderdeel van dit initiatiefwetsvoorstel was dat het onderwijs mede gericht is op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie. 'Het vak maatschappijleer kan hiertoe een belangrijke bijdrage leveren, maar het is aan scholen hoe zij burgerschapsvorming gestalte geven', zegt Jadnanansing. Volgens het Kamerlid biedt het vak maatschappijleer ook goede kansen om een visie op burgerschapsvorming te formuleren. 'Ik geef sinds het begin van dit schooljaar zelf ook maatschappijleer aan een zeer gemotiveerde vmbo-klas in Amsterdam. Er is een aantal aanknopingspunten waarmee inspiratie kan worden opgedaan om de visie op burgerschapsvorming mede vorm te kunnen geven', meent Jadnanansing. 'Ik zie echter op een aantal scholen waar ik op werkbezoek ben geweest een integrale visie op burgerschap vorm krijgen door alle docenten erbij te betrekken. Ook dat is een mogelijkheid. Neem bijvoorbeeld het SintLucas in Bostel dat een onderwijsvisie heeft ontwikkeld waarbij burgerschap door het hele curriculum loopt. Mijn ideaal is dat elke school burgerschap invult op een manier waardoor elke jongere het belang inziet van een goed burger te zijn, actief wil participeren en samenwerken.'

HOOFDROL

Waar coalitiepartijen VVD en PvdA een belangrijke rol voor het vak maatschappijleer weggelegd zien, spreekt de SGP zelfs van een hoofdrol. 'Maatschappijleer speelt een belangrijke rol bij burgerschap, wat de SGP betreft zelfs de hoofdrol. Burgerschap kan niet zonder kennis van verschillende overtuigingen en waarden en basale kennis van de werking van onze democratische rechtsstaat. Overigens moeten niet zozeer de labels centraal staan, maar de inhoud. Onderdelen van maatschappijleer komen bijvoorbeeld ook bij geschiedenis aan bod', laat de SGP-fractie in een reactie weten. De SGP vindt het onwenselijk en overbodig om burgerschap als een afzonderlijk onderdeel te zien waar dan weer een nieuwe visie op geformuleerd moet worden. ♦

MONDIALISERING EN HET NATIONALISME VAN LAAGGESCHOOLDEN

LAAGGESCHOOLDE MONDIALISERINGSVERLIEZERS

De weerstand van laaggeschoolden tegen migranten, vrijhandel en Europese eenwording wordt vaak toegeschreven aan de negatieve economische gevolgen die zij van deze grensoverschrijdende zaken ervaren. Deze weerstand wordt daarom wel aangeduid als het nationalisme van de mondialiseringsverliezers, maar werkt het wel zo? Er zijn namelijk verschillende redenen waarom dat nationalisme ook wel eens heel anders kan worden aangewakkerd.

JEROEN VAN DER WAAL

In alle geavanceerde economieën zijn laaggeschoolden nationalistischer dan hooggeschoolden. Laaggeschoolden hebben meer weerstand tegen migranten en vrijhandel, en als we ons tot Europese landen beperken rapporteren zij ook de meeste weerstand tegen Europese eenwording. Dat is al decennia zo, en is in die periode alleen maar toegenomen. Uiteraard zijn er ook hooggeschoolden te vinden die nationalistisch zijn en laaggeschoolden die dat niet zijn, maar gemiddeld genomen zijn de laatstgenoemden nationalistischer dan de eerstgenoemden. Voorts is het zo dat voor sommige aspecten van nationalisme het verschil tussen laag- en hooggeschoolden uitgesprokener is dan voor andere aspecten. Zo is het verschil bij weerstand tegen migranten veel saillantier dan bij euroscepticisme. Het platte feit dat laaggeschoolden in het algemeen nationalistischer zijn dan hooggeschoolden is in de sociale wetenschappen echter keer op keer aangetoond en daardoor onomstreden. Dat geldt niet voor de verklaring ervan. Verschillende onderzoekers houden zich al jaren bezig met het verklaren van het nationalisme van laaggeschoolden, en zij verschillen daarin behoorlijk van inzicht.

MONDIALISERING

Een vaak aangehaalde verklaring is dat het nationalisme van laaggeschoolden door mondialisering wordt aangewakkerd. Daar wordt mee bedoeld dat immigratie, internationale handel en de verplaatsing van werk naar het buitenland laaggeschoolden nationalistischer maakt. De voornaamste reden die daarvoor wordt aangedragen is dat zij door mondialisering economische onzekerheid ervaren. Veel onderzoek wijst er op dat dit inderdaad zo is: door mondialisering daalt de vraag naar laaggeschoolden op arbeidsmarkten van geavanceerde economieën en dientengevolge zien zij hun lonen dalen en werkgelegenheidskansen afnemen. Laaggeschoolden worden daarom ook wel als *mondialiseringsverliezers* aangemerkt, en hun nationalisme wordt daar aan toegeschreven: zij zijn tegen migranten, vrijhandel en Europese eenwording omdat daardoor hun economische positie wordt ondermijnd. Zo bezien is het nationalisme van laaggeschoolden niets minder

dan een rationeel gekozen positie ter bescherming van hun economische positie. Hoewel dit in zowel wetenschappelijke als maatschappelijke debatten een veel gebezigde opvatting is, is het nog nooit systematisch onderzocht of het ook klopt. Daarnaast is het ook goed mogelijk dat mondialisering het nationalisme van laaggeschoolden op een andere manier aanwakkerd.

CULTURELE DIVERSITEIT

Mondialisering heeft namelijk niet alleen negatieve gevolgen voor de economische positie van laaggeschoolden. Het zorgt ook voor een grotere diversiteit aan leefwijzen en opvattingen. Daardoor komen mensen in aanraking met andere manieren van doen dan zij zelf gewend zijn. Door mondialisering ontstaat, kortom, een grotere culturele diversiteit, en het is in de sociale wetenschappen al heel lang bekend dat laaggeschoolden daar minder van zijn gecharmeerd dan hooggeschoolden. Hoewel deze weerstand tegen culturele diversiteit onder laaggeschoolden vaak ook aan hun zwakke economische positie wordt toegedicht, zijn er steeds meer aanwijzingen dat dit eerder aan hun zogenaamde zwakke culturele positie moet worden toegeschreven en de daarmee gepaard gaande *culturele onzekerheid*. Het lage culturele kapitaal van laaggeschoolden (daarmee wordt in dit geval bedoeld: het vermogen om verschillende culturele codes te herkennen en te doorgronden) zorgt er voor dat zij een cultureel diverse samenleving als onvoorspelbaar, wanordelijk en betekenisloos ervaren. Niet omdat ze in economische zin op achterstand staan, maar omdat ze vanwege hun relatief korte opleiding weinig met verschillende culturele patronen en perspectieven in aanraking zijn gekomen. Derhalve worden andere culturele codes dan ze zelf hanteren niet zozeer beschouwd als arbitraire manieren om zin en betekenis aan het leven te geven, maar als laakbare afwijkingen van de eigen culturele codes, die juist worden ervaren als vaststaand, voorgegeven en daardoor normerend.

ONZEKERHEDEN

Kortom: het nationalisme van laaggeschoolden (hier: hun weerstand tegen migranten, vrijhandel en Europese eenwording)

Mondialisering in Amsterdam (foto: Branko 2009)

zou op twee manieren door mondialisering kunnen worden aangewakkerd: enerzijds via de economische onzekerheden die mondialisering voor laaggeschoolden met zich meebrengt en anderzijds door de culturele onzekerheden die mondialisering voor laaggeschoolden met zich meebrengt. Daarmee is men er echter nog niet. In de periode dat het verschil in nationalisme tussen laaggeschoolden en hooggeschoolden is toegenomen, is niet alleen de wereldeconomie steeds bepalender geworden ten opzichte van de nationale economie, maar hebben in de afgelopen decennia ook andere veranderingen plaatsgevonden welke het nationalisme van laaggeschoolden kunnen hebben aangewakkerd. Een uitputtende behandeling daarvan is hier niet mogelijk, maar een op het oog zeer relevante verandering wordt hier wel uit de doeken gedaan: secularisering, of preciezer aangeduid de afnemende legitimiteit van *grote verhalen*.

SECULARISERING

Zo is de rol die religie in het leven van veel, van wat wij in Nederland als *autochtonen* aanduiden, sterk afgenomen. Althans, als tot klassieke monotheïstische religies, zoals het christendom wordt beperkt. Hetzelfde geldt voor de ideologie die de socioloog Max Weber ooit als *Ersatzreligion* aanduidde: het socialisme. Aanvankelijk gaven voornoemde ideologieën en religies een groot deel van de bevolking duidelijke richtlijnen voor denken, voelen en handelen. Deze werden collectief beleefd en uitgedragen - denk hierbij aan de verzuilde Nederlandse samenleving - waardoor de directe sociale omgeving van mensen door henzelf zeer goed was te interpreteren. Het hoeft geen betoog dat het wegvallen van alomvattende interpretatiekaders en gedragsvoorschriften vanwege de afnemende legitimiteit van religie en ideologieën ook de voornoemde culturele onzekerheden met zich kan meebrengen. Vanwege die afname is er inmiddels immers ook een veelheid aan culturele codes ontstaan, die, zeker voor mensen met weinig cultureel kapitaal, als onvoorspelbaar, wanordelijk en betekenisloos worden ervaren. Zo bezien kan niet alleen mondialisering op minstens twee manieren het nationalisme van laaggeschoolden aanwakkeren, maar zou secularisering en het wegvallen van andere grote verhalen er ook wel eens debet aan kunnen zijn.

ONDERZOEK

Omdat er nog geen uitsluitel bestaat over de houdbaarheid van de bovengenoemde verklaringen, wordt in de komende jaren uitgezocht wat precies het nationalisme van laaggeschoolden drijft. Daarbij moet worden opgemerkt dat dit niet louter een academisch doel dient. In publieke debatten komt de figuur van de mondialiseringsverliezer vaak langs, en wordt zijn nationalisme bijna automatisch aan de voor hem negatieve gevolgen van mondialisering toegeschreven. Zulke debatten zullen aan kwaliteit winnen als ze op basis van empirisch gefundeerde kennis worden gevoerd. Voorts zijn veel organisaties en beleidsvoornemens er op gebrand om het nationalisme van laaggeschoolden te beïnvloeden. De mate waarin zij daarin kunnen slagen, is uiteraard afhankelijk van het antwoord op de vraag of hun probleemanalyse in overeenstemming is met de empirisch gefundeerde verklaringen van dat nationalisme. Zo bezien is de vraag wat het nationalisme van laaggeschoolden aanwakkerd niet alleen relevant voor het wetenschappelijk debat daaromtrent. De beantwoording daarvan dient ook een publiek doel: het voeren van maatschappelijke debatten over dat thema en het aanleveren van kennis voor verschillende maatschappelijke actoren. Meer dan voldoende redenen om de mouwen op te stropen en als onderzoeker aan de slag te gaan. ♦

Jeroen van der Waal is universitair hoofddocent aan de afdeling Sociologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam. In de aankomende jaren gaat hij zijn onderzoeksproject Globalization and the Education Gap in Nationalism. Assessing the Impact of Globalization-Induced Insecurities on Anti-Immigrant Attitudes, Protectionism and Euroscepticism in the Advanced Economies uitvoeren, waarvan de aanleiding hierboven uiteen is gezet. Een recent overzicht van zijn onderzoekwerkzaamheden kan worden gevonden op: www.jeroenvanderwaal.com.

IN GESPREK MET COLUMNISTE EBRU UMAR

'NEDERLANDERS ZIJN HELEMAAL NIET TOLERANT'

Tweeduizend dreig- en scheldtweets ontving Ebru Umar na een column over de vrijheid van meningsuiting in Turkije. Vooral jonge en moderne moslims reageerden op haar stuk in dagblad *Metro*. 'Ik denk dat docenten maatschappijleer het zwaar hebben.'

IVO PERTIJS

'W' e zijn met z'n allen bang voor haatbaarden, jihadisten, djellaba's

en boerka's, maar dat is het zichtbare kwaad. Daarnaast is er een brede stroming van doodnormale jongeren die misschien nog wel haatdragender zijn dan die zichtbare haatbaarden. Het gaat om pubertjes. Dat zie je aan hun postuur en de bravoure waarmee ze op foto's op Twitter staan', zegt Ebru Umar als de stortvloed aan dreig- en scheldtweets ter sprake komt. Het aantal reacties op haar column verbaasde haar. Met name van de groep die Umar *Nederturken* noemt had ze het niet verwacht. 'Die pubertjes hebben niets met Nederland. Ze denken dat ze loyaal moeten zijn aan een land en een cultuur buiten Nederland. Die gasten zijn in Nederland geboren en getogen. Ze zijn een product van de Nederlandse maatschappij. Hoe kan het dat een product van de Nederlandse maatschappij zoveel aversie heeft tegen diezelfde Nederlandse maatschappij met haar vrijheid en tolerantie?', vraagt de schrijfster zich af. 'Hoe kan het dat deze jeugd denkt dat een ander land waar ze zogenaamd loyaal aan zijn ze meer heeft te bieden dan Nederland? Die gastjes gaan echt niet verhuizen: *It's not gonna happen.*'

VAN GOGH

Haar eerste columns verschenen vanaf 2003 op de website van Theo van Gogh. Destijds werkte Umar als *business developer* bij Wolters Noordhoff, maar het bedrijf wenste volgens de columnist niet met iemand te worden geassocieerd die voor *De Gezonde Roker* schreef. Ontslag volgde. Een jaar na de moord op Van Gogh nam Umar de wekelijkse column van de filmmaker in *Metro* over. 'Toen ik mijn eerste column voor *Metro* schreef zei mijn vader dat ik zoiets nooit in Turkije had kunnen publiceren. Dan ga je het stukje nog een keer doorlezen en denk je: "Goh, wat staat er dan?". Sprakeloos was ik op dat moment.' Haar columns schrijft ze niet met de intentie om reacties uit te lokken. 'Al denken de haters dat ik dat wel doe', stelt Umar. Sinds de moord op Van Gogh is er volgens de Amsterdamse schrijfster niets veranderd: 'We zijn nog ongeïnteresseerder en nog achterlijker geworden dan we toen al waren. Zelf ben ik cynischer geworden. De ware identiteit van de Nederlander is naar boven gekomen. Die is er namelijk niet. Er is niets dat ons samenbindt. Er wordt

honend en misplaatst over het Turkse nationalisme gesproken, maar Turken hebben wel een nationale identiteit. Er is niemand in Nederland die opstaat en zegt: *Ich bin ein Holländer*'. Het idee dat Nederlanders tolerant zijn en respect voor religie hebben wuift Umar weg: 'Er is geen respect voor het geloof. Er is angst, angst voor de confrontatie. Mensen zijn bang dat ze iemand beledigen, dat ze instanties op hun dak krijgen of hun baan kwijtraken. Nederlanders zijn helemaal niet tolerant. Ze zijn ongeïnteresseerd. Als je ongeïnteresseerd bent, dan denk je "Laat maar, ik ga de confrontatie niet aan". Als je tolerant bent, dan luister je naar elkaar en heb je het lef om eigen argumenten in te brengen'. Ze verwijst naar de recente discussie over racisme in Nederland: 'De hele mensheid is racistisch. Het zit in de genen. Wat is daar mis mee? Zodra je accepteert dat racisme in je genen zit, kun je ook beginnen met anders te kijken.'

STROMEND WATER

Voor of tegen de vrijheid van meningsuiting zijn is volgens Umar geen issue. 'Deze vrijheid is voor mij namelijk net zo vanzelfsprekend als stromend water uit de kraan. Het is *the next best thing since sliced bread*. Het bestaat gewoon, zoals een vliegtuig door de lucht vliegt. Daarom ben ik geen voorstander van vrijheid van meningsuiting', stelt Umar resoluut. Dat de discussie überhaupt wordt gevoerd heeft volgens Umar te maken met groepen in de samenleving die de vrijheid van samenleving niet vanzelfsprekend vinden: 'Daarom zeg je dat je voorstander van de vrijheid van meningsuiting bent, terwijl dit eigenlijk een gegeven is'. De oorzaak ligt volgens Umar bij de verschillende culturen waar bepaalde thema's onbesproken blijven. 'De schaamtecultuur kom je niet alleen bij de islamitische cultuur tegen. De Chinese cultuur is net zo. Sommige thema's bespreek je niet, daar heb je het niet over. Ik was deze week met vriendinnen in Turkije. Deze vrouwen van veertig-plus en vijftig-min hadden het er over dat ze vroeger in ons zomerdorp aan het strand tegen hun ouders logen over vriendjes. Dan ben je vijftig-min en dan is het nog steeds een issue in je leven. Zij zweren dat hun kinderen niet zal overkomen', vertelt Umar.

Ze verwacht dat de houding van 'die gastjes' die haar bedreigden ook gaat veranderen: 'Dat gebeurt als je ouder wordt'. Tot die tijd gaat Umar

de confrontatie met jongeren niet uit de weg. 'Als ik voor een debat wordt uitgenodigd, dan kom ik. Ik denk dat docenten maatschappijleer het heel zwaar hebben. Ik heb respect voor iedereen die de discussie aan durft te gaan en die er een uitdaging in ziet om jongeren zelfstandig te laten nadenken.' In die discussies moet het verder gaan dan rekening houden met tradities. Umar: 'Sommige jongeren zeggen weleens: "Ja, maar ik ben moslim." *Fuck you* met je ik ben moslim. Ga je dan niet naar de wc? Eet je niet? Zit je niet op school?'. Ze illustreert haar standpunt met een voorbeeld. Een aantal jaar geleden was Umar betrokken bij de organisatie van een diner met Bill Clinton waar ook kinderen uit achtergestelde scholen aan deelnamen. 'Eén van de kinderen klaagde dat het eten niet halal was. Ik zei: "Je houdt nu je mond en je eet dit gewoon op." Maar de voorzitter van die stichting regelde ander eten. Het respect voor geloof is zo groot dat je ten alle tijden maar eisen kunt stellen. Ik denk dan: in de Koran staat ook ergens dat als er niets anders voor handen is, dan heb je dat te eten wat er is. Maar ja, als je bij zo'n diner per se iets anders voor iemand wil halen, dan moet je dat zelf weten.'

NEDERLANDER-PLUS

Umar vindt dat iedere docent er van moet zijn doordrongen dat de jeugd die in de klassen zit Nederlanders zijn: 'Het kan mij niet schelen dat ze een ander kleurtje hebben of dat ze thuis een andere taal spreken. Dat maakt ze nog meer Nederlander. Ze zijn Nederlander-plus, dus moet je ze behandelen zoals je een blonde blauwogige Nederlander ook zou behandelen. *They are here to stay*'. De columnist vindt dat het de taak van een docent is om deze kinderen nog duidelijker te maken dat ze in Nederland zijn: 'Ze zijn een product van Nederland, ze horen hier. Een docent mag ook zeggen: "Gast, de Turken in Turkije lachen je uit, ze kijken op je neer, want je ouders waren losers die het in Turkije niet zouden redden en hierheen zijn gekomen". Er is geen Turk in Nederland die niet is afgezet toen ze een huis of land in Turkije gingen kopen. Onze mentaliteit is totaal anders dan die van de Turk of Marokkaan die is achtergebleven. Wij zijn producten van dit land. *Deal with it!*' ♦

VOORUITBLIK DOCENTENDAG MAATSCHAPPIJLEER 7 FEBRUARI

DOCENTENDAG LONKT

Als de door de NVLM en ProDemos jaarlijks georganiseerde Docentendag voor u het hoogtepunt van het jaar betekent, schort er misschien iets aan uw persoonlijk leven. Maar in uw rol van docent, kunt u reikhalzend naar 7 februari uitkijken.

WOLTER BLANKERT

Voor de derde keer spelen de activiteiten van de Docentendag zich af in de vergaderzalen van de Tweede Kamer, maar dit jaar krijgt ook de Eerste Kamer aandacht.

Als *keynote*-spreker treedt Sophie in 't Veld op, fractievoorzitter van D66 in het Europees Parlement en onlangs herkozen als lijsttrekker voor de verkiezingen in 2014. Zij staat bekend als een openhartige en boeiende spreker, die pal staat voor de realiteit van de Europese Unie, maar daarbij kritische kanttekeningen nooit schuwt. De historische zaal van de Eerste Kamer biedt de dan aanwezige docenten onderdak op de donderdagavond. Hier zal Erik Jurgens zijn licht laten schijnen op de functie van de Eerste Kamer.

Op vrijdagmiddag vindt een twaalftal presentaties plaats. Enkele sprekers maken graag van de gelegenheid gebruik een vooruitblik op deze dag te geven.

ERIK JURGENS, *oud-senator en emeritus hoogleraar Staatsrecht en Politieke Geschiedenis*

'Ik maak mij op mijn oude dag nog altijd wijs dat het gesproken woord, mits het retorisch goed wordt aangewend, een heel belangrijke manier is om anderen te overtuigen - maar dat hoeft ik aan docenten maatschappijleer niet uit te leggen. Mij staan nog immer docenten uit mijn school- en studententijd voor ogen die hun vak vanuit een innerlijke kracht

overtuigend wisten over te brengen. Mijn band met maatschappijleer loopt vooral via ProDemos, een voortreffelijk instituut, maar ik voel mij zeker zeer verwant met docenten maatschappijleer, want als oud-hoogleraar Staatsrecht en Politieke geschiedenis (Universiteit Maastricht en de Vrije Universiteit) beschouw ik ze als *Collegae proximi*, mijn naaste vakgenoten. Ik waardeer het zeer dat ik nog een keer mag optreden in die mooie zaal, waar ik twaalf jaar vergaderde als senator (1995-2007), gebouwd in 1654 als de vergaderzaal van de Staten van Holland.

Natuurlijk is de Tweede Kamer het belangrijkste, ik ben er zeven jaar lid van geweest (1972-1975 en 1991-1995). Daar zitten de politieke leiders, daar worden kabinetten gevormd en ten val gebracht. De senaat komt pas op de derde plaats, na de Tweede Kamer en de ministerraad. Ten onrechte heeft de senaat nu een belangrijke positie toegeschoven gekregen, met name door de media, op de voet gevolgd door het kabinet. Ten onrechte? Ja, want de senaat heeft politiek gezien een ondergeschikte rol, behoort geen belangrijke politieke beslissingen te nemen - laat staan een kabinet ten val brengen - nu de coalitie er geen meerderheid heeft. Waarom? Omdat we dat in ons politieke bestel al honderd jaar zo hebben afgesproken - en omdat de senaat de politieke gevolgen niet kan opvangen als hij het kabinet ten val zou brengen.'

LIEKE MEIJS, *projectleider pilot maatschappijwetenschappen bij SLO (Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) en redacteur van M&P.*

'Deze dag biedt een prachtig platform om docenten bij te praten over hoe de pilot maatschappijwetenschappen met het nieuwe examenprogramma havo/vwo verloopt. Dit keer zal een film worden vertoond, gemaakt op een van de deelnemende scholen. De docenten van deze school zijn er zelf bij om uit te leggen hoe zij de concept-contextbenadering in de praktijk brengen. Genoeg afwisseling dus.

Het liefst zou ik de deelnemers ook willen laten kennismaken met iets van het nieuwe programma, bijvoorbeeld door middel van een opdracht, maar daar lijkt een uur te kort voor.

De Docentendag is voor mij van grote waarde en ik zal die dan ook niet snel overslaan. Omdat ik al 35 jaar met het vak bezig ben, is dit de dag waar allerlei zaken samenkomen; zowel in ontmoetingen, nieuwe verrassende lezingen, maar ook even *updates*; er ligt weer een nieuwe methode maatschappijleer en misschien ook nieuw ander aanbod dat ik heb gemist. Nu we in Den Haag zijn voelt het als een publieke erkenning dat ons vak ertoe doet en dat is wel eens anders geweest. Ik zou graag willen dat alle docenten van hun schoolleiding jaarlijks naar de Docentendag zouden mogen komen, maar helaas is dat niet zo. Het gevoel 'daar moet je bij zijn geweest' zou door

ERIK JURGENS

JEROEN VAN DER WAAL

ANDRÉ KROUWEL

schoolleidingen moeten worden erkend. Misschien kan de functie van de dag nog verder worden ontwikkeld, bijvoorbeeld door in de pauze verzoeken uit te wisselen: 'Wie heeft er nog tips voor een introductiefilm over veiligheid?'

JEROEN VAN DER WAAL, *politiek-socioloog en universitair hoofddocent aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.* Het onderwerp van mijn lezing: luidt: Wordt het nationalisme van laaggeschoolden door mondialisering aangewakkerd? Het lijkt erop dat vooral bij laaggeschoolden het idee postvat dat ze door de globalisering in de knel komen en dat ze daarom mogelijk houvast bij vormen van nationalisme gaan zoeken. Een lezing geeft extra mogelijkheden tot verdieping, verduidelijking en maatwerk (naar aanleiding van vragen), maar tegelijkertijd wordt ook een bondiger weergave van de hoofdpunten (benadrukking enzovoorts) mogelijk. Voor de spreker levert een presentatie een intrinsieke motivatie tot de oplossing van onderzoekspuzzels om daarover aan een geïnteresseerd publiek verslag te doen. Voor dat publiek moet het motiverend zijn dat ze direct bij een onderzoek worden betrokken.'

ANDRÉ KROUWEL, *hoofddocent Politologie aan de Vrije Universiteit, ontwikkelde onder meer het Kieskompas. Tijdens een pauze in een mede door hem verzorgde cursus Democratie in Parijs voor jour-*

nalisten uit Tunesië en Egypte, leverde André Krouwel telefonisch zijn vooruitblik. Ik kijk uit naar deze dag vanwege het directe contact met docenten, de mensen die leerlingen enthousiast moeten maken. Mijn presentatie zou je, populair gezegd, kunnen noemen 'Hoe kan ik lessen over politiek leuk maken?' Ik hoop dat mijn presentatie daarvoor het goede voorbeeld zal geven en niemand voor een theoretisch verhaal heeft te vrezen. Beginnen met structuren doodt elke interesse, ga steeds uit van de dagelijkse werkelijkheid. Politiek bedrijven is een interactieve bezigheid en voor lessen daarover moet dat zeker zo sterk gelden. Dat zullen de deelnemers aan mijn presentatie aan den lijve ondervinden. Aan de hand van stellingen, waarmee zij het eens of oneens kunnen zijn, moeten zij zelf positie kiezen. De vraag 'Waarom welke positie?' is natuurlijk steeds belangrijk, evenals hoe je een compromis zonder echte verliezers bereikt. Ik hoop dat alle deelnemers met deze werkvorm meteen met hun eigen leerlingen aan de slag kunnen. Mijn band met maatschappijleer loopt vooral via ProDemos, waarbij ik al vele jaren voor uiteenlopende activiteiten betrokken ben.'

IVO PERTIJS, *docent maatschappijleer en maatschappijwetenschappen, journalist en hoofdredacteur van M&P.* 'Docenten maatschappijleer houden het nieuws goed bij, maar hoe betrouwbaar zijn onze nieuwsbronnen en hoe ga je

als docent met deze onzekerheden om? De betrouwbaarheid van nieuws uit en over andere landen staat centraal in mijn workshop. Zeven jaar lang werkte ik als freelance correspondent in Moskou en schreef (achtergrond)artikelen voor Nederlandse media zoals *Metro*, *Nieuwe Revu* en *De Groene Amsterdammer*. Docenten konden destijds gebruik maken van de nieuwsberichten en reportages die ik over de voormalige Sovjet-Unie schreef. Nu zijn de rollen omgedraaid. Als docent maatschappijleer en maatschappijwetenschappen ben ik zelf afhankelijk van het nieuws dat correspondenten leveren. Menig docent heeft ooit het leerzame boek van Joris Luyendijk gelezen, maar wat betekent dit voor de dagelijkse praktijk in de klas? Met de Olympische Winterspelen in Sotsji op komst is er extra aandacht voor Rusland. Leerlingen stellen de vraag of Rusland wel een democratie is. Als docent ben je geneigd om in antwoord te baseren op hetgeen je in de krant leest, maar dat is niet zonder risico. Alleen al over de vrijlating van Michail Chodorkovski of de aanslagen in Volgograd bestaan uiteenlopende theorieën. Ik wil docenten laten zien op welke valkuilen ze moeten letten. ♦

VAKOVERSTIJGENDE UITDAGING IN CHALLENGE OP UniC

LEERLINGEN GAAN OUT OF THE BOX

UniC is een unieke vernieuwingsschool voor havo en vwo in Utrecht. Ze noemen zichzelf een eigenzinnige school waarin leerlingen 'naast het behalen van een diploma ook ontdekken wie ze zijn, wat ze willen en wat ze kunnen'¹. De wijze waarop deze idealen in een onderwijsconcept kunnen worden gerealiseerd, is in de loop der jaren verder ontwikkeld en uitgewerkt, dit jaar voor het eerst in een opzet die Challenge heet. Lieke Meijs bezocht de eindpresentatie van deze Challenge.

LIEKE MEIJS

Het is een complexe opdracht om de werkwijze van UniC (waarbij de maatschappij onderdeel is van het onderwijs, leerlingen leren om zelfstandig en door middel van samenwerking buiten de kaders te denken en te werken) te combineren met een voorbereiding op een centraal examen maatschappijwetenschappen, waarin zelden een beroep op creativiteit wordt gedaan. Dat werd een lange zoektocht waarin naast cursorisch vakonderwijs nu voor uitdagende vakoverstijgende praktische opdrachten is gekozen, zoals deze Challenge waaraan kleine groepen havo-4- en vwo-4-leerlingen een halve dag per week werken. Het thema is duurzaamheid en vanuit design-principes gaan leerlingen op zoek naar concrete oplossingen om de gevolgen van klimaatverandering aan te pakken. De vakinhouden van de maatschappijvakken moeten hen daarbij ondersteunen: onder andere maatschappijleer met het systeemmodel en maatschappijwetenschappen met informatie uit het domein Milieu en beleid. Externe juryleden met expertise op milieugebied oordelen in de eerste ronde over vijftien presentaties. De vier finalisten die uit de eerste ronde komen, herhalen hun presentatie daarna voor tachtig mensen.

Presentatie van de Challenge in de Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten onder leiding van Rianne Neering (podium), docent maatschappijleer en maatschappijwetenschappen op UniC, en haar collegae (foto: Hanneke de Graaff, UniC)

riolen blijven die onder de straten liggen en hoe het waterpeil gelijk blijft - en waar moet het geld vandaan komen? Ze krijgen het advies nog verder over deze kritische punten na te denken, maar een finaleplaats zit er voor hen niet in.

TREELIFE

Ook door andere groepen wordt het publiek op vindingrijke ideeën getraakteerd. *Groen* moet een nieuwe hype worden, vindt een groep die jasjes wil breien om windmolens aantrekkelijker te maken en hometrainers als energie-opwekkers wil gaan inzetten. De jury kiest uiteindelijk echter voor het plan dat een ideale combinatie van een creatieve vorm met een degelijk inhoud laat zien: een treelife. Een *treelife* is een windmolen die drievoudig energie opwekt. Door een watterrad dat de leerlingen onderaan de windmolen hebben gemaakt wordt wind- en waterenergie opgewekt en door extra zonnepanelen onder de rotorbladen van de windmolen kan zonne-energie worden opgewekt. Drie in één dus. Het getoonde prototype van deze *treelife* krijgt van de jury veel complimenten. Het is haalbaar, creatief en realistisch, maar ook een goed voorbeeld van *out of the box*-denken.

Het valt op dat een combinatie van economische, geografische en maatschappelijke aspecten de benadering van duurzaamheid veel rijker maakt, maar ook dat op vrijdagmiddag niet alle leerlingen de aandacht voor de presentaties meer kunnen opbrengen, hoe vindingrijk ook. ♦

¹ Noo1
1. Zie www.unic-utrecht.nl

Help!

Iedere docent kent ze: situaties waar je voelt dat het beter kan. In HELP! probeert M&P praktische problemen van verschillende kanten te belichten waardoor handvatten en oplossingsrichtingen ontstaan.

DOUWE VAN DOMSELAAR

DJANGO HOGERVORST (TIEN JAAR DOCENT MAATSCHAPPIJLEER EN MAATSCHAPPIJLEER 2): 'Natuurlijk zijn er inkoppertjes die we allemaal kennen: wissel af, geef leerlingen een korte pauze, stem het blokkur af op het niveau en de stemming van de groep en zorg dat het lokaal niet te bedompt wordt.' Er zijn volgens Hogervorst, naast deze open deuren, enkele learnings die het blokkur tot een succes maken: 'Het geeft je mentaal rust als je bedenkt dat een blokkur van bijvoorbeeld twee keer vijftig minuten minder leerrendement zal opleveren dan twee keer een los uur van vijftig minuten. Als je normaal een paragraaf per lesuur doet, redt je er geen twee in een blokkur, maar maximaal anderhalf. Wekelijks jagen tijdens een blokkur werkt averechts, levert stress bij jezelf op en weerstand bij de leerlingen'. Omdat je tijdens een blokkur langer en rustiger zit heb je de kans om aan het contact en de relaties met de leerlingen te werken. Hogervorst: 'Bedenk van te voren welke leerling je even wilt spreken. Maak een praatje, ga even naast iemand zitten die alleen zit en investeer daar tijd in. Dat verdient je later dubbel terug'.

HOGERVORST vervolgt: 'Zie het blokkur niet als twee stukken van vijftig minuten. Zie het als zes keer een kwartier of vier keer 22 minuten en probeer dan in elke periode echt qua werkvorm of onderwerp iets anders te doen'. Hogervorst probeert in een blokkur altijd aan twee totaal verschillende onderwerpen te werken: 'Als ik de rol van de Eerste Kamer moet behandelen, dan pak ik er bijvoorbeeld ook de paragraaf over pressiegroepen bij'. Dat is een ander onderwerp, terwijl het uiteindelijk wel in hetzelfde proefwerk komt. Belangrijk bij het samenbrengen van onderwerpen is dat de docent boven de stof staat. Je moet zelf al vooruitgelezen hebben zodat

je precies weet wat er nog aan onderwerpen gaat komen en waar dat goed bij past. Hogervorst: 'Een blokkur voorbereiden kost meer tijd dan twee keer een los uur voorbereiden, juist omdat je goed over die variatie moet nadenken'.

Voor de ene docent is het blokkur een zegen en voor de ander iets om vreselijk tegen op te zien. In de eerste editie van Help! de vraag 'Hoe gebruik ik een blokkur binnen het vmbo optimaal?'. Een ervaren docent en een aantal leerlingen laten hun licht op dit probleem schijnen.

CELINE (14 JAAR, KB-NIVEAU): 'Ik heb een hekel aan blokkuren. Ze duren zo lang en zijn saai'. **PETRA** (15 JAAR, GTL-NIVEAU) vult aan: 'Ja, en er zijn docenten die ons geen pauze geven. Dat is ook nog eens oneerlijk. Als we normaal van vak wisselen, lopen we toch ook een paar minuten over de gang?'. **CARMEN** (14 JAAR, KB-NIVEAU): 'Een lokaal moet lekker warm zijn, maar als de deur honderd minuten niet opengaat of er staat geen raam open dan is het echt benauwd. Dus als we pauze krijgen, doe dan de deur en een raam open!'. Giechelend stellen Celine en Petra dat de meeste docenten wel deodorant tussen het blokkur mogen gebruiken.

Het trio vindt een duidelijk programma voor de les erg belangrijk. Carmen stelt: 'Het blijft school en dus is het saai, maar als je vooraf al hoort dat je een aantal verschillende dingen gaat doen, dan kun je daar toch op instellen. Je weet dat er na de saai uitleg zelf werken komt, of een filmpje of iets. Dat is lekker omdat je dan nog even kan volhouden tot het nieuwe stukje'. Een laatste tip komt van Celine: 'Docenten hebben het niet door, maar des te meer leerlingen tijdens een blokkur naar de wc moeten, des te langer ze wegblijven en des te slechter we het blokkur vinden gaan'.

HOGERVORST: 'Misschien nog wel het allerbelangrijkste. Neem zelf ook even pauze! Zet het raam open, haal een bak koffie of thee en ga niet in vijf minuten die je de leerlingen pauze geeft nog even snel die twee e-mails versturen of wat proefwerken nakijken'. ♦

LESMATERIAAL OM VAN LEERLINGEN ONDERZOEKERS TE MAKEN

OEFENING BAART KUNST

LIEKE MEIJS & ANIQUE TER WELLE

In het vorige nummer van *Maatschappij & Politiek* werd u een aantal suggesties beloofd voor concreet lesmateriaal over onderzoek. Het Montessori Lyceum in Amsterdam werkt in vwo-5 met een reader waar leerlingen stap voor stap hun eigen onderzoek opzetten en uitvoeren en tegelijkertijd over de *ins* en *outs* van goed sociaalwetenschappelijk onderzoek leren. Hieronder volgt ter inspiratie een selectie van een aantal opdrachten uit de reader, steeds passend bij een bepaald onderzoekgedeelte.

ONDERZOEKSVRAGEN

Bekijk met uw leerlingen een filmpje op *YouTube* over een maatschappelijke kwestie, bijvoorbeeld over vogels vol plastic afval¹ en laat leerlingen eerst een beschrijvende vraag, een verklarende vraag en een evaluatieve vraag stellen. Vervolgens moeten leerlingen een goede onderzoeksvraag over de betreffende kwestie opstellen, met twee variabelen die met elkaar in verband staan (een onafhankelijke en een afhankelijke variabele). Laat ze de twee variabelen met behulp van indicatoren operationaliseren. Hoe gaan ze de variabelen meten? Geef ze tot slot de opdracht een hypothese te formuleren, passend bij hun onderzoeksvraag. Een hypothese is een stelling/uitspraak over de werkelijkheid die nog door middel van onderzoek moet worden bewezen. Het kan bijvoorbeeld de voorspelling zijn waarvan de onderzoeker in zijn onderzoek wilt aantonen dat het klopt. Is dit niet het geval dat concludeert de onderzoeker dat hij zijn hypothese moet verwerpen. Dat kan weer input voor een nieuwe richting van het onderzoek geven.

VARIABLEN EN INDICATOREN

Leg de leerlingen een korte tekst voor over een onderzoek, bijvoorbeeld over Bakfietsen en rolluiken: de electorale geografie van Nederland. Wordt het straatbeeld gedomineerd door bakfietsen, ja-neestickers op brievenbussen en gevelplanten aan negentiende-eeuwse woningen? Grote kans dat GroenLinks hier de grootste partij is. Zie je veel rolluiken, protserige witte hekwerken, bordjes met 'hier waak ik', opgepimpte VW-golfjes en, als je naar binnen kijkt, SBS6 op de buis, dan is de kans groot dat de PVV hier goed scoort. (Bron: <http://bureaudehelling.nl/publicatie/bakfietsen-en-rolluiken>) In het najaar van 2011 publiceerde Bureau de Helling een studie van Josse de Voogd naar de electorale geografie van Nederland, met aandacht voor de politieke tweedeling tussen progressiviteit en behoudzucht, die sterk geografisch zichtbaar is geworden. Tegenover de *hippe* multiculturele, hervormingsgezinde binnensteden, waar het straatbeeld door bakfietsen en ja-neestickers wordt gedomineerd, staan de rancuneuze overloopgebieden en randen van het land, waar men zich achter een rolluik terugtrekt en via de televisie kennisneemt van een snel veranderende wereld. Het is een tegenstelling die veel met *lifestyle* heeft te maken, maar ook met zaken als groei versus krimp en politieke cultuur. Verder komen er interessante patronen in beeld, zoals de *Green belt*,

een zone met veel GroenLinks-stemmers van Alkmaar naar Nijmegen, die bij Veenendaal de *biblebelt* kruist.

VRAGEN

De publicatie gaat in op landelijke patronen, maar vooral ook op verhoudingen binnen de steden, een nog vrij onontgonnen onderzoeksterrein. Laat leerlingen vervolgens de volgende vragen beantwoorden:

1. Wat is een mogelijke hypothese van het onderzoek van Josse de Voogd?
2. Welke twee variabelen brengt hij met elkaar in verband? Wat is de onafhankelijke en wat de afhankelijke variabele in het onderzoek?
3. Noem twee indicatoren voor elk van de twee variabelen die zijn te onderzoeken.

Een vraagstelling van waaruit de onderzoeker start is cruciaal. Als die verkeerd is, kan het nooit meer een goed onderzoek worden. Verbeter onderstaande vraagstellingen, zodat ze wel geschikt zijn om te gaan onderzoeken.

- a. Waarom zijn meisjes slimmer dan jongens?
- b. Welke factoren zijn er de oorzaak van dat de criminaliteit is toegenomen?
- c. Hoe komt het dat de inkomensongelijkheid in Nederland zo groot is?
- d. Wat verklaart dat bakfietsrijders in het westen van Nederland tolerante mensen zijn?

Tot slot: Formuleer twee belangrijke eisen waaraan een goede vraagstelling voor een onderzoek moet voldoen.

ONDERZOEKSMETHODEN

Dit is een kleine oefening met onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden (enquête, interview, observatie en experiment). In het kader vind je voorbeelden van onderzoeksvragen. Beantwoord voor elke onderzoeksvraag de volgende vragen:

1. Is het een beschrijvende, verklarende of evaluatieve onderzoeksvraag?
2. Welke onderzoeksmethode zou je gebruiken om de onderzoeksvraag te beantwoorden? Geef de argumenten waarom je voor deze onderzoeksmethode hebt gekozen.

REPRESENTATIVITEIT VAN DE STEEKPROEF

Laat leerlingen een aflevering van *Labyrint* zien over betrouwbaarheid van steekproeven.² Als een steekproef representatief is wil dat zeggen dat alle personen uit de populatie een gelijke kans hebben om in de steekproef te worden opgenomen. Deze groep is dan een dwarsdoorsnede van de totale onderzoekspopulatie.

Bekijk de aflevering en laat de leerlingen, ter controle, de volgende vraag beantwoorden: Welke voorwaarden worden in het programma *Labyrint* genoemd voor het nemen van een betrouwbare steekproef?

Zet vervolgens de stap naar hun eigen onderzoek: Ga naar

Een GroenLinks-kiezer met een bakfiets? (foto: Bret)

ONDERZOEKSVRAGEN

- a. Wat is een gezond streefgewicht voor mensen met een gemiddelde lengte?
- b. Wat is het effect van georganiseerde interculturele ontmoetingen op de sociale cohesie/ participatie in Rotterdam?
- c. Met welke aanpassingen krijg je als boer te maken bij omschakeling naar een zorgboerderij?
- d. Wat zijn de kosten van alternatieve behandelingen van vleeskuikens die het dierenwelzijn proberen te verbeteren in vergelijking met de huidige?
- e. Hoeveel kinderen op een gemiddelde basisschool hebben een leesachterstand?
- f. Houdt een leesachterstand verband met intelligentietekorten?
- g. Wat wordt er op dit moment gedaan met kinderen met een leesachterstand?
- h. Ontstaan er minder leesachterstanden in groep 4 en 5 als we meer aandacht besteden aan het vroegtijdig signaleren en remediëren van leesachterstanden (groep 3 en 4)?
- i. Wat zijn de voor- en nadelen van spelen op kunstgras?
- j. Moet je op kunstgras anders trainen dan op echt gras?
- k. Is het verstandig voor een club in het betaalde voetbal om op kunstgras over te stappen?

de steekproefcalculator op internet om te bepalen hoe groot de steekproef voor je eigen onderzoek moet zijn met een foutmarge van 5 procent?

BEOORDELEN VAN ONDERZOEK

Gebruik een artikel over onderzoek, bijvoorbeeld *Bakfietsen en rolluiken*. Laat leerlingen het onderzoek analyseren op bijvoorbeeld betrouwbaarheid, validiteit, samenhang en causaal verband. Op die manier maken leerlingen zich deze termen echt eigen. Belangrijke check is of leerlingen hebben ontdekt wat de achtergrond van het onderzoeksbureau De Helling is.

Ook zijn oude examenopgaven over onderzoek geschikt om leerlingen te laten zien wat ze precies met deze

onderzoekstermen moeten kunnen. Zo werden hierover in het vwo-examen van 2008 (eerste tijdvak) twee vragen gesteld:

- Vraag 12: Leg uit waarom een controlegroep nodig is om vast te kunnen stellen of er waarneembare effecten van de tbs-behandeling zijn.
- Vraag 13: Wat wordt er in dit verband met *statistisch significante resultaten* bedoeld?

TOT SLOT

Geef leerlingen een helder stappenplan voor hun eigen onderzoek en bouw controlemomenten in, waarop leerlingen moeten laten zien wat ze hebben gedaan (bijvoorbeeld na stap 5, na stap 8, na stap 9 en na stap 12). Laat leerlingen in een klein logboek alle onderzoekstermen noteren met definities, voorbeelden en vooral ook zaken waar ze extra op moeten letten.

STAPPENPLAN ONDERZOEK

1. Kies een onderwerp.
2. Formuleer een globale onderzoeksvraag.
3. Herleid de variabelen uit je onderzoeksvraag.
4. Bedenk indicatoren.
5. Formuleer een hypothese.
6. Bepaal je onderzoeksmethode.
7. Bepaal je onderzoekspopulatie.
8. Bepaal hoe je een steekproef gaat trekken.
9. Maak een onderzoeksinstrument.
10. Trek je steekproef.
11. Voer je onderzoek uit (gegevens verzamelen).
12. Verwerk je gegevens.
13. Trek conclusies: hypothese verwerpen of aannemen.
14. Schrijf het onderzoeksverslag.

Noten

1. www.youtube.com/watch?v=MN8JYhByVYg.
2. Wat is een betrouwbare steekproef? van het wetenschapsprogramma *Labyrint* (uitgezonden op 25 april 2013 (14:56 minuten): www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1339316).

DE KRACHT VAN KLEINE BERICHTEN

DE MAROKKAANSE KUS

Zowel docenten als leerlingen houden van afwisselende lessen. De leerlingen willen iets leuks doen terwijl de docent iets nuttigs wil doen. Met kleine berichten is hier een tussenweg in te vinden. Ouderwets knippen levert nieuwerwets leren op!

DOUWE VAN DOMSELAAR

In elk dagblad zijn ze te vinden: kleine berichtjes van circa 75 woorden over de meest uiteenlopende onderwerpen. Deze berichten zijn binnen lessen maatschappijleer, maatschappijleer 2 en maatschappijwetenschappen goed te gebruiken. Zo kan het dienen als *energizer* (tijdens een blokkade even iets anders doen, of als er bijvoorbeeld nog tien minuten lestijd is te vullen), maar ook als bron voor vragen die met een behandeld hoofdstuk hebben te maken. Ook kunnen leerlingen met kleine berichten weer even laagdrempelig oefenen met begrijpend lezen en toepassen van lesstof op de praktijk van alledag: het nieuws.

De Marokkaanse kus, zoals deze op Facebook is geplaatst

NIEUWSBERICHTEN

Uitknippen, bewaren op domein (Politiek, Criminaliteit, Media, Werk, Multiculturele samenleving en een categorie diverse berichten) en gebruiken als de tijd rijp is. Wekelijks loop ik snel de bewaarde berichtjes door en verzijn er vragen bij die direct op de onderhanden zijnde lesstof terugslaan. De voorbereidingstijd voor de docent is derhalve minimaal. De meeste berichtjes zijn met wat creativiteit vanuit alle maatschappijleerdomeinen te gebruiken.

Lezen, vragen maken en nabespreken kost circa tien minuten lestijd. De ervaring leert dat hoe passender de berichten bij het

onderwerp in de les zijn, hoe beter de leerlingen ermee aan de slag gaan. Ook leert de ervaring dat ongeveer tien vragen het maximum is. Als voorbeeld wordt een klein berichtje over de *Facebook-zoen* uitgewerkt met enkele vragen vanuit een totaal andere invalshoek.

Marokkaanse tieners vast voor Facebook-zoen

Het posten van een intieme foto op Facebook is twee Marokkaanse tieners van 14 en 15 jaar duur komen te staan. De politie arresteerde de jongen en het meisje omdat ze elkaar op de foto een kus gaven. Toen een krant de afbeelding had afgedrukt, arresteerde de politie het stel wegens 'schending van de openbare zeden'. De zaak leidt in Marokko tot ophef. Sympathisanten voeren actie door zichzelf op de foto te zetten.

(Bron: *Trouw*, 7 oktober 2013)

INVALSHOEK NORMEN EN WAARDEN

1. Leg, met het bovenstaande bericht in gedachte, uit wat wordt bedoeld met 'normen en waarden zijn af

2. hankelijk van tijd, groep en plaats'. Jongeren hebben meestal heel andere waarden en normen dan hun ouders. Hoe noem je de botsing hierover tussen kinderen en hun ouders?
3. Er bestaan fatsoensnormen (ongeschreven) en geschreven normen (wetsregels). Om welke normen gaat het hier? Leg uit waarom.

INVALSHOEK CRIMINALITEIT

1. De twee tieners zijn gearresteerd. Er is ook een ander woord voor arresten. Welk woord is dat?
2. Wat is het verschil tussen staande houden, aanhouden en vasthouden? Welke van deze hebben de tieners moeten ondergaan? Leg uit waarom.
3. In Nederland wordt je voor zo'n soort foto zeker niet vervolgd. Dat

is wel het geval als je onzedelijkheden toont. Wat is dat precies?

INVALSHOEK (MASSA)MEDIA

1. In hoeverre heb jij de foto's op jouw Facebook-pagina afgeschermd?
2. Plaats je wel eens foto's op je Facebook waar je later toch spijt van hebt?
3. Journalisten mogen in Nederland bijna alles schrijven en tonen. Er is echter een aantal dingen die niet mogen. Welke zijn dat, en welke heeft volgens de Marokkaanse overheid blijkbaar met deze zoen te maken?

Bovengenoemde vragen zijn voorbeelden en kunnen natuurlijk door de docent worden aangepast (en vooral ook uitgebreid)!

INGEZONDEN

EEN LAFFE, HYPOCRIETE COVER

Wat jammer dat Grom stopt en niet nog ten minste één nummer mag grommen. Ik weet zeker waar hij dan zijn tanden in zou hebben gezet. In die coverfoto van nummer 8. Kan het laffer en hypocriete, een foto van Femen-activiste Yelena Myshko afdrucken, maar dan met haar tieten eraf gesneden, een ingreep

die nota bene ook de op haar lijf geschreven leuze halveert tot een betekenisloze mededeling? In het binnenwerk staat die foto van Myshko *wel* met tieten en al afgedrukt. Het mankeert er nog maar dat op de cover niet ook nog een lekkermaker staat: 'Zie pagina 9 voor meer Myshko ...'.

Was *M&P* bang met het afdrucken op de cover van de hele foto lezers uit de *biblebelt* te verliezen? Maar kon toch de verleiding niet worden weerstaan om tietenfantasieën te prikkelen? Zag niemand in dat *M&P* daarmee nu juist vervalt tot de laffe, hypocriete ranzigheid die Femen bestrijdt?

Guusje Boot

BESTE MEVROUW BOOT,

Dank voor uw reactie. Fijn dat u begaan bent met de boodschap van Femen. Dat zijn wij ook, vandaar onze aandacht voor deze maatschappijkritische actiegroep in de vorige *M&P*. Met de coverafbeelding hadden wij niet de intentie enige afbreuk aan de boodschap te doen. Sterker nog: met uw reactie is er nog eens extra de aandacht op gevestigd.

De redactie

L.S.,

In het nummer 8 van jaargang 44, december 2013, staat op bladzijde 7 in de bijdrage van Margret Veerman in het grijze blok: 'onder het voetlicht te brengen'. Is dat een contaminatie van onder de aandacht brengen en voor het voetlicht brengen? Of gewoon een neologisme? Over het voetlicht bestaat ook maar onder...? Onder het tapijt schuiven kan weer wel maar dat willen de actievoerders mijns inziens nu juist niet. Overigens ik geniet van het blad.

Theo Koops

Wilt u ook op *M&P* willen reageren, stuur dan een e-mail naar de redactie via: menp@prodemos.nl.

OPROEP

DIO EN HELP!

Voor twee rubrieken zijn we op zoek naar:

BIJZONDERE STAGE/ONDERZOEK

Studenten maatschappijleer (eerste- of tweedegraads) die voor de lerarenopleiding een speciale stage lopen of met een bijzonder afstudeeronderzoek bezig zijn.

PRAKTIJKPROBLEEM

Problemen waar docenten maatschappijleer in hun dagelijkse onderwijspraktijk tegenaan lopen, bijvoorbeeld 'Hoe leg ik de Europese besluitvorming uit?'. Zowel jonge als ervaren docenten mogen hierop reageren!

Loop jij een originele stage of werk je aan een boeiend afstudeeronderzoek of zit je soms als docent met de handen in het haar, laat het *M&P*-redacteur Bas Banning weten: b.banning@maatschappijenpolitiek.nl

RECENSIES

TEGEN VERKIEZINGEN

‘We zijn onze democratie kapot aan het maken door haar tot verkiezingen te beperken, en dat terwijl verkiezingen nooit als democratisch instrument zijn bedacht.’

Hoe komt het dat steeds minder mensen gaan stemmen? Waarom gaan politici steeds vaker moeilijke keuzen uit de weg? In het prettig leesbare boek *Tegen Verkiezingen* stelt de Vlaamse auteur David Van Reybrouck de diagnose van dit democratische vermoeidheidssyndroom. Van Reybrouck was nauw betrokken bij de totstandkoming van de G1000, waarbij duizend willekeurig gekozen burgers uit heel België over de toekomst van het land overlegden. In dit boek gaat hij in sneltreinvaart door de geschiedenis van de democratie. In de Atheense democratie speelde loting een grote rol om te zorgen dat de macht niet in handen van een kleine groep kwam. Aan het eind van de achttiende eeuw kozen de Verenigde Staten en Frankrijk evenwel niet voor loting, maar voor verkiezingen, omdat juist zo de aristocratie haar macht kon behouden. Verkiezingen zijn dus volgens Van Reybrouck ‘nooit als democratisch instrument bedoeld’. In de loop van de negentiende en twintigste eeuw zijn verkiezingen zelfs tot de heilige graal van de democratie geworden. Via recente voorbeelden uit IJsland, Canada en Nederland (het in 2008 gesneuvelde Burgerforum Kiesstelsel) wil Van Reybrouck aantonen dat loting een zeer geschikt middel is om burgers te betrekken en de vastgeroeste politiek los te trekken. Zijn conclusie is dat het beste (en dus meest democratische) systeem een stelsel is met zes instellingen die met behulp van loting tot stand komen. Als overgang pleit hij voor een bi-representatief stelsel, om te beginnen in België, met een senaat, die door middel van loting tot stand komt, en een gekozen parlement. Aangezien Van Reybroucks ideeën nog niet door de huidige politieke partijen worden omarmd (niet verwonderlijk natuurlijk, daar loting het einde van diezelfde partijen zou betekenen) zal er in de komende jaren van loting echter nog weinig komen. Dit neemt niet weg dat dit boek erg geschikt is om in de les te gebruiken, om uit te leggen dat democratie ook mogelijk is zonder verkiezingen, of voor een praktische opdracht.

David Van Reybrouck, **TEGEN VERKIEZINGEN**, De Bezige Bij, Amsterdam, 2013, 128 pagina's, ISBN: 978 90 234 7459 3, prijs: € 14,90

BAS BANNING

VIJFTIG DENKERS OP EEN RIJ

Na het succesvolle boek *De gammacanon* verscheen onlangs *De filosofiecanon*. In dit overzichtswerk komt menig voor maatschappijleer relevante denker aan bod.

De filosofiecanon is zeker niet het enige filosofische naslagwerk op de markt, maar het weet net als *De gammacanon* in slechts enkele bladzijden en op een toegankelijke wijze informatie te bieden over het werk van grote denkers. Neem het hoofdstuk over Max Weber. Drie-en-een-halve pagina's tekst heeft auteur Stephen Trombley

nodig om het werk van de socioloog te karakteriseren. Niet alleen komen de belangrijkste ideeën van Weber aan de orde, maar Trombley verwijst tevens naar belangrijke persoonlijke gebeurtenissen uit het leven van de socioloog zoals zijn zenuwzinking na de dood van zijn vader. Daarnaast is er nog ruimte voor een uitgebreid citaat uit *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus* en een eveneens uitgebreid citaat uit *The Cambridge Companion to Weber*. Het werk van onder meer Comte, Marx, Durkheim, Weber en Habermas mag bij alle docenten maatschappijleer als bekend worden verondersteld. Dat zal in mindere mate gelden voor andere eveneens voor maatschappijleer relevante denkers als José Ortega y Gasset, Hannah Arendt en Michel Foucault die bij het grote publiek vooral bekendheid genieten door een of meerdere meesterwerken die ze ooit hebben geschreven. Toch lenen de ideeën van bijvoorbeeld deze drie denkers zich uitermate goed voor het vak maatschappijleer. Voor een deel van de maatschappijleerdocenten zal er weinig nieuws in dit boek staan en is *De filosofiecanon* vooral handig om snel iets op te zoeken. Bovendien zijn de ideeën zo beschreven dat ze ook voor leerlingen begrijpelijk zijn. Voor andere docenten opent *De filosofiecanon* mogelijk een wereld van nieuwe ideeën en inzichten. *De filosofiecanon* zorgt in beide gevallen voor het nodige leesplezier.

Stephen Trombley, **DE FILOSOFIECANON**, Uitgeverij Meulenhoff, Amsterdam, 2013, 294 pagina's, ISBN: 978 90 290 8918 0, prijs: € 25

IVO PERTIJS

PSYCHOLOGIE VAN DE MACHT

Lord Acton schreef in 1887: ‘Macht corrupteert en absolute macht corrupteert absoluut’. In zijn boek *Verleidingen aan de top* toont Jaap van Ginneken hoe dit proces van disfunctioneren ontstaat en welke vormen het kan aannemen.

Aan de hand van voorbeelden van vijftien grote en wettig gekozen politieke leiders wordt getoond dat mensen aan de top vaak bijzonder roekeloos gedrag vertonen. De succesvolle leider bewandelt een pad dat van zelfvertrouwen via overmoed uiteindelijk in grootheidswaanzin overgaat. Naarmate de bestuurder meer macht verwerft, neemt hij steeds grotere risico's. Gaandeweg omringt de leider zich minder met kritische meedenkers en steeds meer met jaknikkers, en veroorlooft hij zich gedrag waarmee hij het, als hij dat eerder in zijn carrière had vertoond, nooit zover had kunnen brengen.

Dit patroon is biologisch te verklaren. Mensen die hoge leidinggevende posities weten te bereiken beschikken over een bovengemiddeld zelfvertrouwen, hebben meer ambitie en zijn competitiever. Door het behalen van succes worden deze eigenschappen verder versterkt. Dit winnaarseffect, dat fysieke veranderingen in de hersenen tot gevolg heeft, uit zich in een toenemende overmoed en een afnemende ontvankelijkheid voor kritiek. Onder invloed van de machtige positie verandert dus ook de machthebber zelf. Van Ginneken hangt zijn analyse op aan de zeven hoofdzonden, zij het dat twee hoofdzonden die niet goed in zijn verhaal passen door twee andere worden vervangen. Desondanks vormt het een geschikte kapstok om het tentoongespreide wangedrag aan op te hangen. Een interessant boek voor hen die willen begrijpen wat macht met mensen doet, met name wanneer men daarbij naar legio

voorbeelden op zoek is.

De enige manier waarop de machthebber kan voorkomen dat hij aan zijn eigen winnaarseffect ten prooi valt, is door zich blijvend met criticasters te omringen en, zo stelt Van Ginneken, door zijn boek te lezen: iedere topbestuurder die daarom vraagt krijgt zijn boek kosteloos toegestuurd.

Jaap van Ginneken, **VERLEIDINGEN AAN DE TOP, DE PSYCHOLOGIE VAN DE MACHT**, Business Contact, Amsterdam, 2013, 253 pagina's, ISBN: 978 90 470 0642 8, prijs: € 19,95

JANET DUURSMa

HAAGSE TAFERELEN IN BEELD

Vijftig spraakmakende politieke momenten verschenen op de dvd *Canon van de Nederlandse politiek*. Tweeëneenhalf uur kijkplezier voor de docent maatschappijleer.

Politiek saai? Wie de vijftig geselecteerde politieke hoogte- en dieptepunten achter elkaar bekijkt kan deze vraag slechts ontkennend beantwoorden. Voor alle fragmenten geldt dat ze ooit discussie, verontwaardiging, teleurstelling of blijdschap opriepen. Politiek Den Haag op zijn emotioneelst. Het levert een kleurrijk beeld op van vijftig jaar Nederlandse politiek: van het legendarische debat tussen Hans Wiegel en Joop den Uyl tot de vrijspraak in de zaak Wilders en van het vertrek van Willem Aantjes tot de val van het kabinet na de paspoortaffaire rond Hirsi Ali. In het bijbehorende boekje wordt elke gebeurtenis kort toegelicht.

De dvd en het boekje zijn handige naslagwerken voor docenten maatschappijleer. Niet al het beeld is op het internet terug te vinden en als het al te traceren is, dan ontbreekt vaak de context. De dvd kan ook een inspiratiebron voor de lessen vormen. Door de fragmenten achter elkaar te bekijken krijg je als docent, ook als je de meeste beelden al kent, een goed overzicht van het verloop van de Nederlandse politieke geschiedenis. Dit roept interessante vragen op die aan leerlingen kunnen worden gesteld: Hoe verliepen politieke debatten vroeger? Welk nieuws haalde dertig jaar geleden de krantenkoppen? Wat is de invloed van *spindoctors* op de wijze waarop politici de pers te woord staan? Leerlingen kunnen zelf op het internet op zoek gaan naar verschillende fragmenten en die met recente politieke gebeurtenissen vergelijken. Een aantal recente spraakmakende momenten ontbreekt op de dvd, waaronder de woordenwisseling tussen Geert Wilders en Mark Rutte ('Doe eens normaal man'). Ongetwijfeld komt dit fragment op het tweede deel van de *Canon van de Nederlandse politiek* te staan, samen met nog tientallen andere historische fragmenten.

CANON VAN DE NEDERLANDSE POLITIEK, TDM Entertainment, 2013, dvd (150 minuten) en boek (176 pagina's), prijs: tussen € 19,95 en € 29,95

IVO PERTIJS

WAT EEN KUTVOETBAL, HÈ?'

Maandag 3 december 2012, de dag dat grensrechter Richard Nieuwenhuizen voor het laatst het daglicht ziet. Heel Nederland is verbijsterd: 'Waanzin!'

Geweld op en rond het voetbalveld is geen recent fenomeen. Door middel van campagnes en actieplannen wordt er jarenlang geprobeerd het voetbalgeweld terug te dringen. Met de dood van Richard

Nieuwenhuizen is de grens bereikt. *Studio Sport*-presentator Jack van Gelder reageert: 'Ik word er doodziek van en ben er klaar mee'. De maanden die na de decemberdagen volgen laten zien dat niet alleen voor Van Gelder de maat vol is. Sportjournalist Maarten Bax geeft in zijn boek *Wat een kutvoetbal, hè?* de discussies weer die naar aanleiding van het incident volgen. Het zijn de insiders en de deskundigen die het debat voeren. Over de maatregelen het voetbalgeweld tegen te gaan zijn de meningen verdeeld. Over *een* ding lijken de deelnemers van het debat het met elkaar eens te zijn, alleen straffen is niet voldoende: 'We moeten meer doen, we moeten naar de voorkant, we moeten aan preventie doen'. We moeten onze burgers en in het bijzonder onze jeugd weer moraal bijbrengen. Aan de voetbalbond, ouders en het onderwijs de eer deze klus te klaren. Of wij als maatschappijleerdocenten hier een bijzondere rol in hebben, dat is niet duidelijk.

Het grensrechterincident is het maatschappelijk vraagstuk van het afgelopen jaar. Delen van het boek kunnen worden gekopieerd voor de analyse van maatschappelijke vraagstukken en het thema criminaliteit (vanaf kgt-niveau). In het boek komen tevens ook verschillende dilemma's aan de orde die tijdens de lessen kunnen worden behandeld.

Maarten Bax, **WAT EEN KUTVOETBAL, HÈ? HET TURBULENTE DOOD VAN GRENSRECHTER RICHARD NIEUWENHUIZEN**, Van Gennep, Amsterdam, 2013, 254 pagina's, ISBN 978 94 616 4277 6, prijs: € 14,95

DILEK SEMUR

INLEIDING IN DE MASSAPSYCHOLOGIE

Wat beweegt de massa? Hoe kun je massa's de juiste richting op laten bewegen? Sociaal psycholoog Hans van de Sande kijkt op elf manieren naar massa's.

Op oudejaarsdag zochten jongeren in het Brabantse dorp Veen de confrontatie met de brandweer en de politie. De laatste pakte ongeveer honderd mensen op waaronder tientallen jongeren die, zoals later bleek, niets met de rellen te maken hadden. De politie verdedigde de arrestaties, omdat het om een dreigende massa ging. Door zoveel mogelijk mensen op te pakken viel de massa uiteen en kwam er een einde aan de ongeregelde heden. In zijn boek *11 manieren om naar massa's te kijken* analyseert sociaal psycholoog Hans van de Sande onder andere de relatie tussen massa en gevaar. Hij maakt onderscheid tussen gevechten, gedrang en ongelukken. Waar bij gevechten het wij-zijgevoel overheerst, zoals in het Brabantse Veen, vormt gedrang een groter gevaar. Van de Sande rekent voor dat bij een concert vijf personen op één vierkante meter staan. Dit aantal loopt in overvolle metro's op tot zes à zeven personen. Als die massa door een gebeurtenis in beweging komt, dan heeft een persoon in de massa gemiddeld slechts twee meter zicht. Massa's doen zich in allerlei vormen en situaties voor, zoals Elias Canetti in 1960 al in zijn indrukwekkende *Massa en macht* beschreef. Het boek van Van de Sande is weliswaar minder omvangrijk, maar minstens zo interessant voor de docent maatschappijleer. De sociologie en psychologie van de massa blijft immers een actueel en fascinerend thema. Van de Sande kijkt op elf verschillende (en uiteenlopende) manieren naar massa's. Naast gevaar koppelt hij massa ondermeer aan het individu, de samenleving, macht, management en media. Het toegankelijk geschreven boek staat vol met voorbeelden die de docent aan actuele gebeurtenissen kan koppelen.

J.P. van de Sande, **11 MANIEREN OM NAAR MASSA'S TE KIJKEN**, TSC Academy, Utrecht, 2013, ISBN 90 8199 412 3, 196 pagina's, prijs: € 25

IVO PERTIJS

NVLM JAARVEGADERING

Op het moment dat deze pagina wordt geschreven is het bestuur bezig met de voorbereiding van de jaarvergadering van de NVLM. De penningmeester zet de cijfers over 2013 op een rijtje, terwijl de secretaris druk doende is het jaarverslag te schrijven. Als u lid van onze vereniging bent ontvangt u de agenda en de stukken voor de jaarvergadering ruim op tijd in uw mailbox. Waarschijnlijk hebt u ze al ontvangen als deze Maatschappij & Politiek op uw deurmat valt. De jaarvergadering is op donderdag 6 februari van 16.30 tot 18.00 uur in de Parlementszaal van ProDemos in Den Haag. Wij nodigen onze leden van harte uit op deze vergadering hun stem te laten horen.

STAATSSECRETARIS DEKKER OVER BURGERSCHAP

Het NVLM-bestuur wachtte al een tijdje op een brief van het kabinet over het Onderwijsraadadvies *Verder met burgerschap* en de motie Kooiman. In die motie uitte de Kamer haar zorgen over de status van het vak maatschappijleer, met name over het beperkte aantal uren. Toen die brief eind december eindelijk kwam moesten we teleurgesteld constateren dat de staatssecretaris weinig tot niets doet om burgerschapsvorming in het onderwijs de plek te geven die het verdient. Hij constateert dat de ontwikkeling van het burgerschapsonderwijs stagneert en schrijft dat de burgerschapscompetenties van Nederlandse leerlingen onvoldoende zijn. Daarna volgt een aantal maatregelen die ons inziens de geconstateerde problemen niet oplossen: een interactief informatiepunt en een handreiking voor leraren en schoolleiders. Ook mogen twintig *pilotscholen* aan de slag met die handreiking en onderzoekt de staatssecretaris de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een *self-assessment tool*. De NVLM vindt dat er veel meer moet gebeuren om het burgerschapsonderwijs op de rails te krijgen. Wij hebben de staatssecretaris en de onderwijswoordvoerders in de Tweede Kamer een brief geschreven waarin we vragen om het vastleggen van duidelijke referentieniveaus voor het kennisaspect van burgerschap. In kerndoelen en eindtermen moet worden vastgelegd wat leerlingen over de democratische rechtsstaat moeten weten. Daarnaast moeten scholen worden verplicht in de bovenbouw voldoende lessen maatschappijleer te geven. Hopelijk kan de Tweede Kamer de staatssecretaris ertoe bewegen nu echt iets op dit terrein te gaan doen.

COEN GELINK

www.nvml.nl

OUD & NIEUW

De jaarwisseling is al weer even achter de rug, de deur van 2013 is dichtgeslagen en de eerste stappen in het kakelverse 2014 zijn gezet. Even vers is deze eerste M&P van 2014 en zoals u ziet is dat niet zomaar een nummer. Het eerste exemplaar met geheel nieuwe huisstijl en rubrieken, maar met de vertrouwde informatie over maatschappij(ler) en politiek. Vertrouwd en nieuw dus. Vertrouwd is dan ook deze pagina met berichten van de vakvereniging, maar nieuw is dat ik hier elk nummer een column mag schrijven. Een hele eer en verantwoordelijkheid. Het is namelijk niet zomaar iets, een column. Het is 'een kort stukje proza waarin de auteur (columnist) spits en uitdagend zijn mening ventileert', aldus Wikipedia. Gelukkig voert Van Dale de druk iets minder op en schrijft over een 'regelmatige bijdrage aan een krant, tijdschrift of site met een bijzondere eigen inhoud'. Dat tijdschrift hebben we, die regelmaat moet ook wel lukken, maar nu nog een bijzondere eigen inhoud. Mijn Wiki-vriend schrijft voor: 'Er gelden nauwelijks beperkingen voor wat het onderwerp van een column kan zijn; het gamma reikt van huiselijke voorvallen tot de wereldpolitiek'. Kijk, dat biedt perspectief. Ik zou het dus kunnen hebben over mijn voortreffelijke risotto van gisteren, of een oplossingsrichting kunnen suggereren voor de problematiek op het Afrikaanse continent. Maar u kunt gerust zijn, beide zal ik niet doen. Wel zal ik op deze plaats mijn licht laten schijnen op kwesties binnen 'maatschappij(ler) en politiek', terugkijkend op zaken die speelden of vooruitblikkend op dat wat komen gaat. Oud en nieuw dus. Hopelijk lezenswaardig of zelfs interessant. Die beoordeling is aan u, evenals het zorgen voor een goed nieuw jaar. Ik ga daar in elk geval mijn best voor doen, evenals voor deze column. Een mooi 2014!

Hans Teunissen

Hans Teunissen is voorzitter van de NVLM

DE BOEKENKAST

DRIE BOEKEN DIE IEDERE DOCENT MAATSCHAPPIJLEER ZOU MOETEN LEZEN VOLGENS *Kars Veling, directeur ProDemos*

Isaiah Berlin TWEE OPVATTINGEN VAN VRIJHEID

uitgegeven in de serie Kleine Klassieken, uitgeverij Boom, Amsterdam, 2010

Mensen hechten zeer aan hun vrijheid. Dwang van buitenaf is moeilijk te verdragen. Kunnen doen en laten wat je wilt is voor ons besef gekoppeld aan kunnen zijn wie je bent.

Simpel, lijkt het, maar schijn bedriegt. Dat anderen zich niet met jouw doen en laten bemoeien, is maar een kant van vrijheid. In zijn beroemde essay noemt Isaiah Berlin dit negatieve vrijheid. Vrijheid is echter meer dan niet-inmenging. Positieve vrijheid is volgens Berlin de mogelijkheid om bewust een eigen leven te leiden, om verantwoordelijkheid voor eigen keuzen te nemen. Vrijheid in deze betekenis hangt samen met wie je als mens wilt zijn, met je positie in de wereld, met je plannen en verantwoordelijkheden. Vrijheid van is van levensbelang, maar vrijheid tot is de sleutel voor een vrije samenleving. meerderheid kan slordig omgaan met rechten van minderheden.

Fareed Zakaria DE TOEKOMST VAN VRIJHEID. DE PARADOXEN EN SCHADUWZIJDEN VAN DEMOCRATIE

uitgeverij Contact, Amsterdam, 2003

Net als vrijheid is democratie een hoera-begrip. Wie kan daar iets op tegen hebben? Fareed Zakaria laat zien dat democratie wel degelijk schaduwzijden heeft. Een meerderheid kan slordig omgaan met rechten van minderheden.

Volkvertegenwoordigers die burgers zien als hun klanten die diensten met hun stem betalen, kunnen blind zijn voor het publiek belang. Zonder een basis in recht, in een cultuur van gedeelde waarden is democratie levensgevaarlijk. Dit is voor westerse jongeren, voor wie democratie vanzelfsprekend lijkt, een noodzakelijke les..

Mathieu Segers, REIS NAAR HET CONTINENT. NEDERLAND EN DE EUROPESE INTEGRATIE, 1950 TOT HEDEN

uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2013

Europa is voor veel mensen ver weg, maar iedereen heeft er wel opvattingen over. Dat is mogelijk omdat er een simpel standaardbeeld van de Nederlandse opstelling in Europa bestaat: de Nederlandse elite is altijd op een superstaat uit geweest; gelukkig zijn de gewone Nederlanders nu wakker geworden en weten we weer waar ons eigen belang ligt.

De feiten zijn echter anders. Nederland was, met de Britten, aanvankelijk meer Atlantisch dan Europees gericht. Dat werd in de loop van de geschiedenis anders, maar op Zwarte maandag in 1991 haalde Nederland een zeperd met vergaande integratievoorstellen. Herhaaldelijk zijn omstandigheden sterk bepalend voor de koers van Europa, zoals de keuze van Helmut Kohl voor hereniging van Duitsland en de euro als ruilmiddel voor Franse steun, enzovoort. Wie dit verhaal over de lotgevallen van het continent Europa en de rol van Nederland daarin interesseert moet het boek van Mathieu Segers erop naslaan. Het leest als een jongensboek... en Europa komt dichterbij!

MAATSCHAPPIJ & POLITIEK

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

REDACTIE

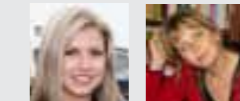

Ivo Pertjys Bas Banning Wolter Blankert Douwe van Domselaar Janet Duursma

HOOFD REDACTEUR

Coen Gelinck Daan van der Hoek Lieke Meijs Gerard van Rossum Dilek Semur

Margret Veerman Anique ter Welle

EINDREDACTIE Maarten Cras

ART DIRECTION Jenny Kan | jenniness.com

OMSLAGFOTO NOS

DRUK Drukkerij Haasbeek

UITGEVER ProDemos, Hofweg 1H, 2511 AA Den Haag, telefoon 070 7504646 e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

REDACTIESECRETARIAAT

ProDemos, Hofweg 1H, 2511 AA Den Haag, telefoon 070 7504646 e-mail menp@prodemos.nl www.maatschappijenpolitiek.nl

ABONNEMENTSPRIJZEN M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

NIEUWE ABONNEMENTEN

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

BEÏNDIGING ABONNEMENT

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

AUTEURSRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winst oogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

ADVERTENTIES

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl. Of op aanvraag bij de uitgever, telefoon 070 750200. Kopij en mededelingen Bijdragen naar het redactiesecretariaat. ISSN 1566-1555

19 maart 2014 gemeenteraadsverkiezingen

Wilt u op een leuke manier in de les aandacht besteden aan de lokale politiek? Doe dan mee met de Scholierenverkiezingen en gebruik de onderwijskrant gemeenteraadsverkiezingen van ProDemos.

Scholierenverkiezingen

Wat zijn de Scholierenverkiezingen?

De Scholierenverkiezingen zijn landelijke schaduwverkiezingen voor middelbare scholieren en mbo-studenten. Hoe zou de gemeenteraad er uitzien als zij het voor het zeggen hadden?

Praktische informatie

- Meld uw school aan via www.scholierenverkiezingen.nl.
- Deelname is gratis.
- Stemmen kan van woensdag 12 maart tot en met dinsdag 18 maart.
- Leerlingen brengen digitaal hun stem uit op de politieke partijen in hun gemeente.
- Vergelijk de uitslag van uw school met die van andere scholen.

Onderwijskrant

In deze onderwijskrant lezen uw leerlingen alles over de gemeenteraadsverkiezingen. Wie bestuurt de gemeente, en over welke onderwerpen beslist de gemeenteraad?

De onderwijskrant bevat artikelen, opdrachten, illustraties, puzzels en interviews met raadsleden en burgemeesters. U kunt de onderwijskrant ook gebruiken ter voorbereiding op de Scholierenverkiezingen.

Praktische informatie

- Er is een onderwijskrant voor (v)mbo en havo/vwo.
- Een pakket van 35 exemplaren kost 43,-
- Bestel een pakket via www.prodemos.nl/onderwijskrant